

TOELICHTING EN VERDEDIGING

DER BROCHURE :

NIET BELGIE

MAAR

NEDERLAND EN ENGELAND

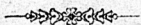
KOMT DE EER TOE VAN DE UITVINDING DER
INENTING BIJ HET RUNDVEE ,

BENEVENS

INLICHTINGEN AANGAANDE DIE KUNSTBEWERKING ,

DOOR

DR. J. N. L. BAX.

TE NIJMEGEN , BIJ

H. C. A. THIEME , JFz.

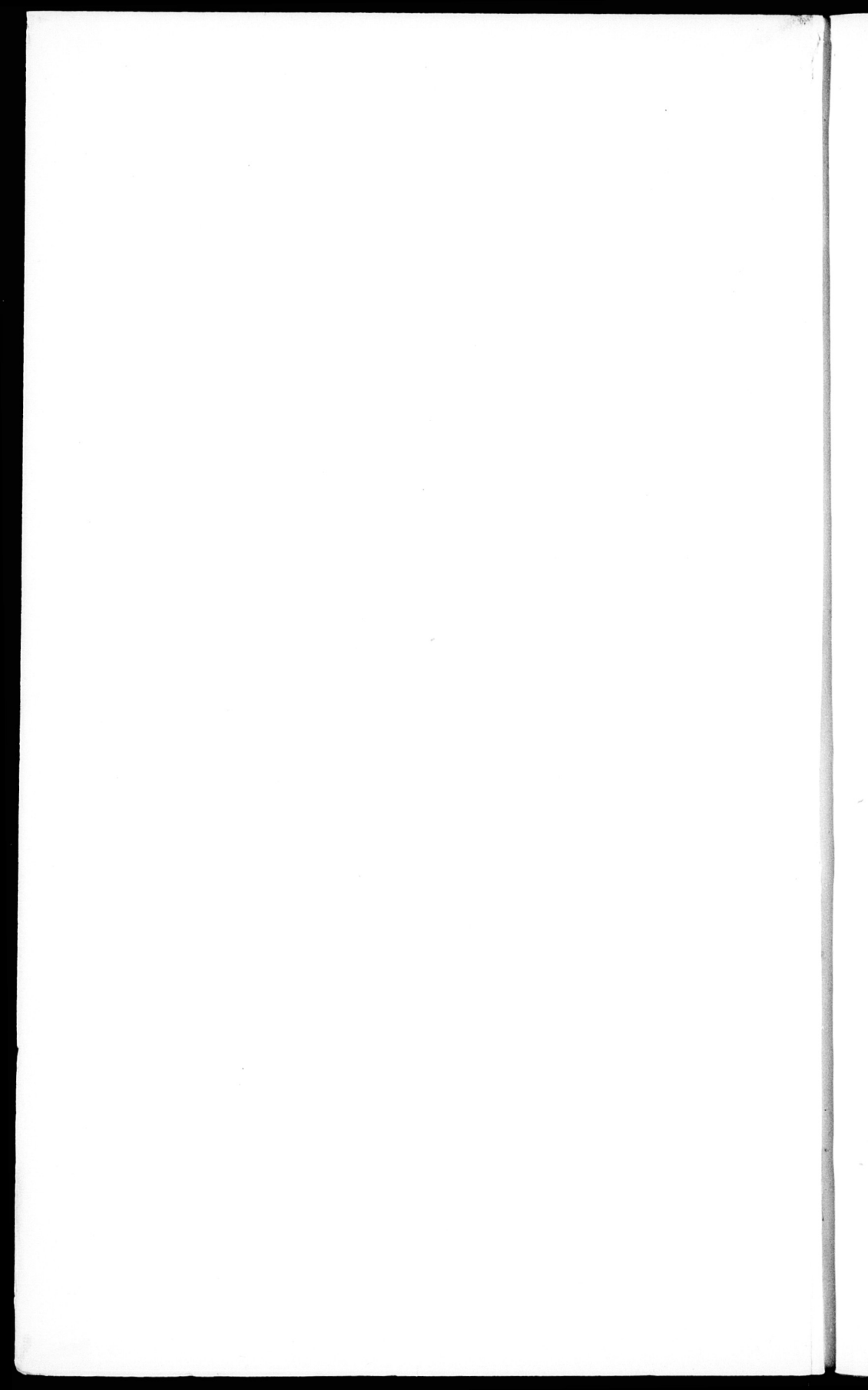
1857.

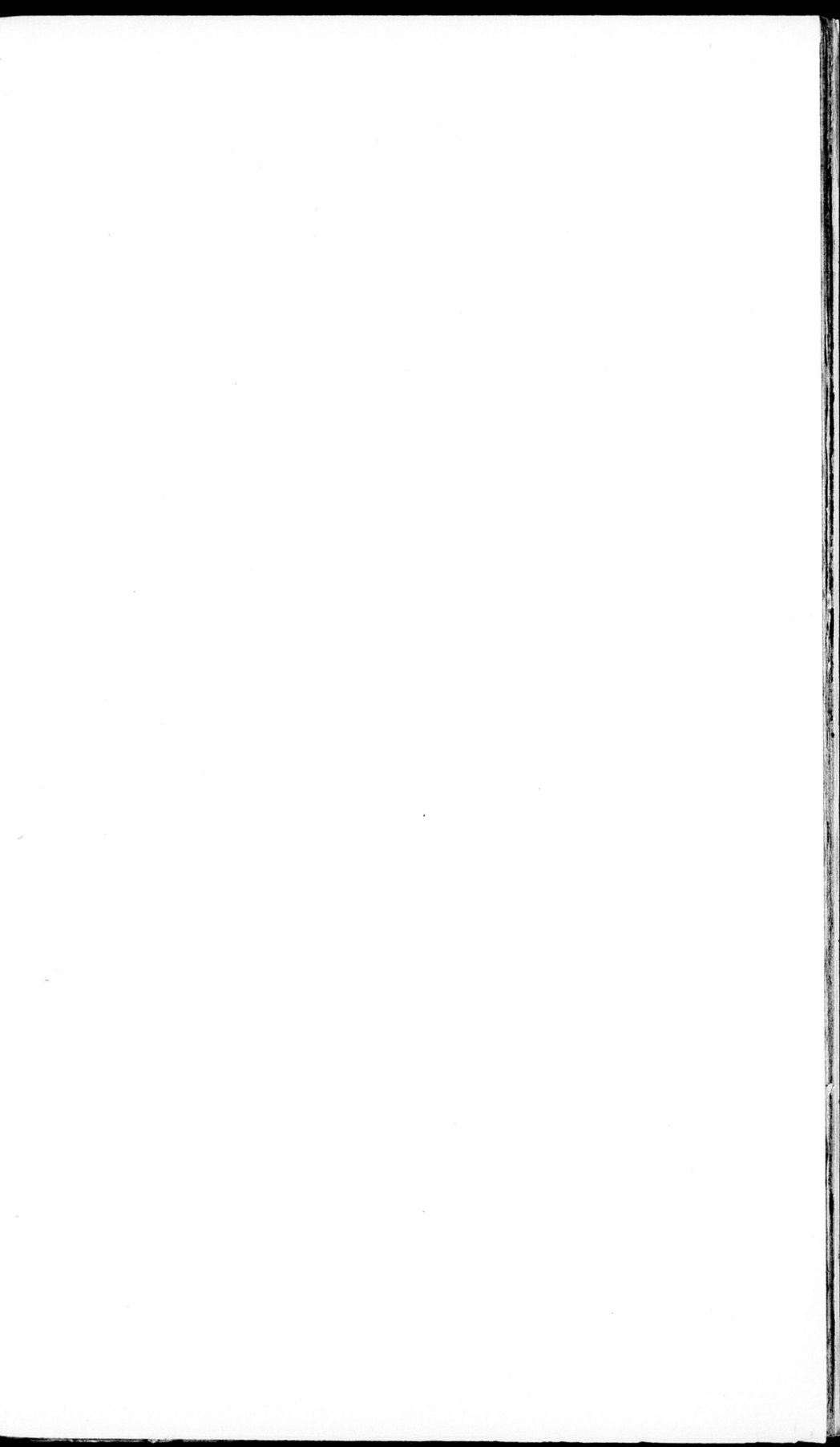

Prijs 40 Cent.

iengen.

.660a

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2856 585 5

V. J. C. 660a

TOELICHTING EN VERDEDIGING

DER BROCHURE :

V. J. C. 3331

NIET BELGIË

MAAR

NEDERLAND EN ENGELAND

KOMT DE EER TOE VAN DE UITVINDING DER
INENTING BIJ HET RUNDVEE ,

BENEVENS

INLICHTINGEN AANGAANDE DIE KUNSTBEWERKING ,

DOOR

D^r. J. N. L. BAX.

TE NIJMEGEN, BIJ
H. C. A. THIEME, JFz.
1857.

Non ut vincam , sed ut tester.

Hinc omne (nunc) principium , huc refer exitum.

HORAT. Carm. Lib. III, 6. 6.

VOORBERIGT.

Het is natuurlijk te verwachten, dat iemand, die zeker van zijne zaak is, zich door kritiek niet uit het veld laat slaan. Het bewijs daarvan is geleverd door mijne refutatiën, die opgenomen zijn in de tweede Editie van het Algemeen Handelsblad van 19 Jan., 2 Febr. en 16 Maart jongstl.

Ofschoon de brochure dus reeds schijnt toegelicht, zoo heb ik evenwel gemeend, dat het doelmatiger was, alles in een' bundel te vereenigen, te meer omdat op de recensie, voorkomende in het Maart-stuk van de Gids, nog met een woord geantwoord en eenige punten nader moesten uiteengezet worden.

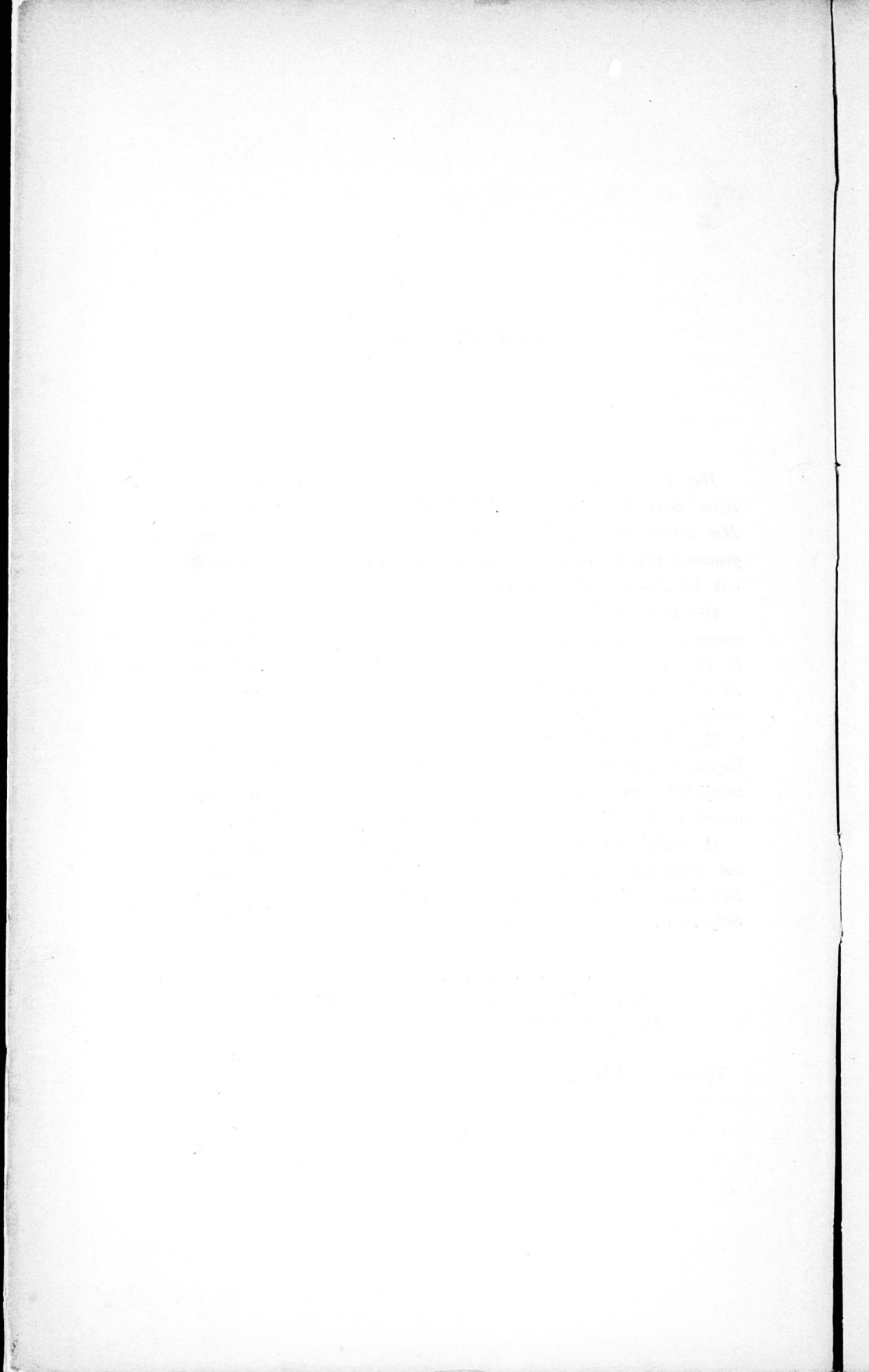
Zoo de lezer het stootend mogt vinden, hier en daar herhalingen aan te treffen, zoo dient tot inlichting, dat zoo iets moeilijk vermeden kon worden, aangezien ik verpligt was, op verschillende kritieken over hetzelfde onderwerp te repliceren.

Ik besluit met de bede, dat men aan dit geschrift, het regt doe wedervaren en ons de toegevendheid betoone, welke de groote Romeinsche dichter HORATIUS voor zich inriep, toen hij (Lib. I Satyr. IV. 102—104) zong:

. *Liberius si*
Dixero quid, si forte jocosius, hoc mihi juris
Cum veniã dabis. —

DE SCHRIJVER

Nijmegen, Mei 1857.

Audi et alteram partem.

In het Nederlandsch Weekblad voor Geneeskundigen van Zaterdag 22 Nov. 1856, wordt de brochure: Niet België enzv., aangekondigd door A. H. J.

De aankondiger zegt daar, » dat de schrijver vergeten heeft te bewijzen, dat in Engeland de inenting van het rundvee, ter voorkoming van besmettelijke ziekten, reeds voor honderd jaren bekend was.” Tot antwoord hierop diene, dat deze meening te vinden is in een der werkjes, die door mij in de brochure zijn aangehaald, en wel in dat, hetwelk in 1799 bij H. C. A. THIEME te Zutphen in het licht verscheen, waarin men op bl. 75 leest: »Een Engelschman, met name Donson, is misschien de eerste geweest, die dezelve (de inenting tegen de rundveeziekte) bij de hand nam.” Terwijl nu de schrijvers, die ik geraadpleegd heb, door mij zijn aangegeven, en men dus weet, waar men mijne meening kan bevestigd vinden, zoo kan men, strikt genomen, niet zeggen, dat ik vergeten heb te bewijzen, dat genoemde kunstbewerking reeds voor honderd jaren in Engeland bekend was.

A. H. J. erkent, dat er in de boekjes (in de brochure vermeld) » hier en daar, ook voor onzen tijd, nuttige wenken voorkomen”. Voor die verklaring moet ik A. H. J. mijnen dank betuigen, zoowel om de wezenlijke voldoening, welke mij door die erkenning verschaft wordt,

als ook deswegens, dat ZEd. daardoor mijne pogingen in de hand werkt, pogingen, die ten doel hebben, om aan de raadgevingen der voorzaten te herinneren, opdat zodoende het tegenwoordig geslacht nut moge trekken uit de ondervinding, die in de vorige eeuw is opgedaan. Is dit laatste nu niet slechts mogelijk, maar zelfs zeer waarschijnlijk, dan kan het immers niet dan goed zijn, de waarnemingen van vroegeren tijd, ter sprake te brengen en op de werken der voorouders, die nuttige wenken, ook voor onzen tijd, bevatten, opmerkzaam te maken.

De recensent klaagt, »dat er uit die boekjes zoo weinig is medegedeeld.» Welnu, wat belet den ijverigen onderzoeker zich die werkjes aan te schaffen? Is het niet reeds van belang de bronnen te kennen, waaruit men putten kan? Is het voor hem, die dorst en hongert, niet veel waard, dat hem eene of andere plaats wordt aangewezen, waar hij ten minste ter zijner lafenis iets kan vinden, en moet het dien dorstigen en hongerigen man niet verblijden, wanneer hij van een' tweede de hevestiging erlangt, dat ter aangewezen plaatse, »hier en daar'' eenig water, dat drinkbaar, en eenig voedsel, dat nuttig is, »alzoo genietbaar'' voorhanden is? En moge hij zich dan al niet te goed doen aan kiesche geregten en fijne wijnen, zoo heerlijk van bouquet, dat zij zelfs geenen krans behoeven, maar zich met ongekookte »onbekookte'' spijs moeten te vrede stellen, welnu, hij bedenke, dat er zoo overal maar geene Duitsche gaarkeukens of Fransche wijnhuizen voorhanden zijn om uit op te dischen of voor te schenken. Sapiienti sat!

A. H. J. oppert verder de meening, »dat al die zogenaaemde prioriteitsquaestiën niets nuttigs hebben voor de wetenschap''. Dit zal ieder nog zoo gaaf niet toestemmen. Immers om het regt der prioriteit te kunnen bewijzen, is onderzoek noodig, en bij dat zoeken kan men somwijlen tot nut der wetenschap wel iets vinden,

dat anders niet zoude zijn opgemerkt geworden. Maar dit eens daargelaten en op de prioriteit zelve gelet, zou men ook wel kunnen vragen, wat het aan de waarde der boekdrukkunst bijdraagt, waar en door wien deze is uitgevonden? En toch, dat anderen anders denken dan A. H. J., blijkt uit de vele geschriften, die in onze dagen weder over dit onderwerp zijn in het licht gekomen en ten doel hebben, om de eer der uitvinding aan LAURENS JZ. KOSTER te verzekeren, eene eer, die vreemden hem zoeken te betwisten, om die aan GUTTENBERG toe te kennen. Zoo nu de weldaad, die de boekdrukkunst aan het geheele menschdom heeft aangebragt, door die geschriften al niet verhoogd wordt, dan hebben zij toch voor den regtgeaarden Nederlander die waarde, dat hij daardoor de regten zijner voorouders verdedigd ziet; ja, het doet hem goed, het streelt zijn nationaal gevoel, daarin met onomstootbare bewijzen gestaafd te zien, dat de boekdrukkunst, de zegenrijkste aller uitvindingen, hare geboorte aan Nederland, en niet aan Duitschland verschuldigd is. Wie zal er aan denken, om LAURENS JZ. KOSTER de eer te willen ontnemen, omdat GUTTENBERG cum suis de uitvinding, nog onvolkomen in hare kindschheid, later verbeterd en meer in toepassing gebragt hebben? Bleef COLUMBUS niet altijd de eerste ontdekker van America, ofschoon AMERICUS die ontdekking meer uitbreidde, en het nieuwe werelddeel zelfs naar hem America genoemd werd? Zoo ook, wie kan redelijkerwijze aan Nederland en Engeland het prioriteitsregt betwisten van de uitvinding der inenting bij het rundvee, op grond, dat er tusschen de rundveeziekte, die in de vorige eeuw woedde, en tusschen de longziekte, die thans heerscht, onderscheid bestaat? Dit voorwendsel ontneemt immers niets aan de waarde der stelling, dat aan de vindingrijke voorzaten de verdienste toekomt van het eerst, reeds meer dan honderd jaren geleden, de meening geopperd te hebben, dat door inenting be-

smettelijke ziekten bij runderen konden voorkomen worden; eene meening, die zij door proefnemingen aan den toets der ervaring hebben willen onderwerpen en om welke te staven zij noch tijd, noch geldelijke offers ontzien hebben. Ik heb in de brochure gesproken van de inenting bij de runderen in het algemeen, niet, zoo als men zeer ten onregte wil doen voorkomen, van de toepassing dier kunstbewerking in het bijzonder; ik heb getracht de bron aan te wijzen, waaruit het eerste denkbeeld is uitgegaan. Er is hier sprake van de schepping van het denkbeeld: dit was de x van den wiskunstenaar, de Gordiaansche knoop om door te hakken of los te maken. Toen de weg eenmaal gebaad was, en men de ondervinding van anderen voor zich had, viel de toepassing in de gevolgen ontegenzeggelijk gemakkelijker; a generali enim ad particulare facilis est transitus.

Wie kan het wraken, dat ik hetgeen in Nederland ten behoeve der wetenschap en tot nut van het menschdom verrigt is, vermeld, en daarbij de verdiensten der voorouders herdacht heb, zonder dat aan de eer van hen, die het roemrijk pad der Vaderen bewandeld, en hun voorbeeld nagevolgd hebben, in het minst is te kort gedaan?

Zie hier nu de zaak, zoo als zij in waarheid bestaat, en die men dus als een bepaald feit kan beschouwen. Van Engeland is het denkbeeld om besmettelijke ziekten bij runderen door inenting te voorkomen, oorspronkelijk uitgegaan; aan Nederland echter komt de verdienste toe, dat denkbeeld meer ontwikkeld, meer grondig aan de ervaring getoetst, en ten nutte van het algemeen al meer en meer verspreid te hebben, en tevens de eerste te zijn geweest, die door de drukpers de inenting wereldkundig gemaakt en daarbij nauwkeurige voorschriften aan de hand gegeven heeft, die in acht genomen behoorden te worden, opdat de kunstbewerking aan het doel, zoo veel mogelijk, zoude beantwoorden. Wat de eer

aanbelangt van die uitvinding, welke reeds eene eeuw geleden tegen de rundveepest werd aangewend, in onze dagen in toepassing te hebben gebragt op de longziekte der runderen (men begriipe dit toch wel; want verwar-ring is erger dan dwaling, citius enim ex errore emer-git veritas quam ex confusione), deze heb ik in het midden gelaten; en dus, voor zoo ver mij bewust is, het regt van het Suum Cuique niet uit het oog verloren.

A. H. J. vermeldt verder, »dat de Hoogleeraren P. CAM-
PER en W. VAN DOEVEREN, uitgenoodigd door de regering der stad Groningen om naar middelen ter herstel der in 1767 heerschende veepest uit te zien, in de reeds elders beproefde inenting een schoon voorbehoedmiddel tegen deze hevige ziekte meenden te vinden. Men weet voorts nog, hoe krachtdadig zij door den landbouwer GEERT REINDERS (een naam, nog voortlevende op een niet minder verdienstelijken nakomeling) in klein Garnwert, provincie Groningen, ondersteund werden, en hoe REIN-
DERS zijne proeven ook nog met voorbeeldeloos geduld voortzette, nadat den Hoogleeraren reeds de moed was ontzonken en hunne societeit van inenting reeds taande, en hoe hij eindelijk in de inenting der kalveren het middel ter wering der veepest had gevonden, en daar-door misschien wel de oorzaak werd, dat die ziekte uit ons vaderland is verdwenen. Deze ontdekking van REIN-
DERS is voor ons Medici nog wel daarom des te belang-rijker, omdat zij zeker den weg baande voor het algemeen aannemen der koepokinenting bij den mensch in de pro-
vinciën Groningen en Friesland; zie Verhandelingen, uitgegeven door de Maatschappij ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam. Amst. 1778 en vlg. Aldaar II. d. 2. st. bl. 127, is het berigt van de inenting der kalveren in 1777—1779 te vinden, en dl. III, st. 5, de berigten van de inenting van 1780—1785, en een derde berigt dl. VI st. 1 bl. 171 en vlg. Een zeer kort overzicht, of liever eene geschiedenis der eerste proef-

nemingen vindt men ook in de Algemeene Letteroefeningen van 1815, dl. XXII st. 2 bl. 662—666.” (1)

Door het zoo even medegedeelde heeft Recensent mij zeer verplicht; ZEd. voldoet daardoor geheel aan het oogmerk, waarmede de brochure geschreven is. Het doel toch was eerstens, om en zelf een paar bouwsteentjes te leveren, en anderen aan te sporen om, zoo veel in hun bereik is, ook materiëel bij te dragen, opdat het daarna een bekwaam veeartsenijkundige, hoedanige er vele in ons midden gevonden worden, moge behagen, eene geschiedenis der inenting bij het rundvee te schrijven, en daardoor in eene behoefte, die in ons vaderland bestaat, te voorzien. Het tweede, dat ik beëogde, was te wijzen op de ondervinding, die men in vroegere dagen heeft opgedaan en op de raadgevingen, die ons zijn nagelaten, als welligt in staat zijnde, om in den tegenwoordigen tijd over de inenting bij de longziekte meer licht te verspreiden; al is het dan ook, dat de waarnemingen der ouden eene andere ziekte betreffen, en wel met name de rundveepest. Door vergelijking komt men dikwijls op het rechte spoor en der waarheid nader. A. H. J. heeft alzoo mijne inzichten beëamd en in de hand gewerkt, zoowel door bronnen (evenwel geene vóór 1755) aan te geven, als door te erkennen dat er in de werkjes, in de brochure vermeld, hier en daar ook voor onzen tijd nuttige wenken voorkomen. Het beweren van ZEd., »dat de ontdekking van REINDERS voor ons medici nog

(1) Het verwondert mij, dat A. H. J. het werk van GEERT REINDERS niet heeft aangehaald, daar het toch als niet onbelangrijk te beschouwen is. Het voert tot titel: Waarnemingen en proeven meest door inenting op het rundvee gedaan. Dienende ten bewijze, dat wij onze kalvers van gebeterde koeijen geboren, door inenting, tegen de veepest kunnen beveiligen; beneffens een duidelijk onderrigt, op welke manier, deze inenting, met het minste gevaar, en op de gemakkelijkste wijze kan geschieden, door GEERT REINDERS. Huisman te Garnwert, te Groningen, bij LUBBARTUS HUISINGH, boekverkooper aan de breede markt. 1776.

wel daarom des te belangrijker is, dewijl zij zeker den weg baande voor het algemeen aannemen der koepokinenting bij den mensch, in de Provinciën Groningen en Friesland,” klinkt zoo paradox, dat men zou kunnen vragen, of het hier scherts of ernst is, jocone an serio? Zoude dan zonder de bevinding van REINDERS de vaccinatie in Groningen en Friesland niet zijn ingevoerd geworden? Wanneer men nagaat, dat niet slechts in vele landen, maar in geheel Europa de methode van JENNER door de wet, en met streng verbod van de inenting met kinderpokken is ingevoerd, hoe zouden die provinciën aan den magtigen stroom van den tijd weerstand hebben kunnen bieden? En heeft dan ook de regering hier te lande, van hare zorg en waakzaamheid geene blijken gegeven, door verordeningen op de koepokinenting daar te stellen? En hoe is dan overal elders de koepokinenting ingevoerd? Heeft de ontdekking van REINDERS daartoe ook den weg gebaad? Ik zoude mij er in verheugen, indien dit zoo ware, en indien wij eenen braven voorzaat die eer mogten toekennen. Maar nu het niet zoo is, en men veeleer moet bekennen, dat van de proeven, die door den landbouwer GEERT REINDERS, in Klein Garnwert, prov. Groningen, met voorbeeldeloos geduld zijn voortgezet, in het buitenland weinig of niets bekend is, zoo zien wij niet in, hoe men 'smans naam op het terrein der koepokinenting heeft kunnen overbrengen. Dat men partij trekke voor de waarheid en met edele wapenen strijde om regt en billijkheid langs den loijalen weg te doen zegevieren, is voorzeker prijzenswaardig, maar de zaak moet niet overdreven worden, want, men bedenke het wel, overdrijven baart veel kwaad. Er bestaat een maat in alles; iedere zaak heeft hare grenzen, en die grenzen mogen niet overschreden worden, zoo men geen gevaar wil loopen op het dwaalspoor te geraken, of tot absurditeiten te vervallen. Doch om tot GEERT REINDERS weder te keeren, gaarne erkennen

wij, dat zijne verdiensten groot zijn, weshalve 's mans nagedachtenis zal blijven voortleven; ja, zoo dikwerf er sprake zal zijn van de inenting bij het rundvee, zal de naam van REINDERS met eere genoemd worden, als van een' vriend der menschheid, die misschien (?) wel de oorzaak werd (?), dat de veepest uit ons vaderland is verdwenen, doch niet als van den weldoener, die tot de verspreiding der koepokinenting iets heeft bijgedragen, of in de verte heeft kunnen bijdragen.

Verder. — Dat de longziekte der runderen in de vorige eeuw hier te lande niet tamelijk weinig, maar volstrekt niet bekend was, blijkt uit de woorden van een geleerd schrijver, den heer F. H. VAN DOMMELEN, die zich volgender wijze uitdrukt: » Het is thans vrij algemeen aangenomen, dat deze noodlottige veeziekte zich voor het eerst in ons land in 1835 in de provincie Gelderland vertoonde; in de provincie Friesland openbaarde zich de ziekte voor het eerst den 2den Februarij 1842, en in de provincie Groningen in April 1839, (zie Maatregelen ter stuiting van de longziekte onder het rundvee, door F. H. VAN DOMMELEN, Rijks-veearts der 1ste klasse, te Baarn. Leiden, D. NOOTHOVEN VAN GOOR 1851, bl. 25 en 27. Voeg hierbij de getuigenis van den kundigen veearts der 1ste klasse, Paardenarts bij de K. M. Akademie te Breda, den heer F. C. HEKMEIJER, die verklaart, dat reeds in 1831 de longziekte uit België in Noord-Brabant is ingevoerd, zoodat de longziekte vroeger heeft bestaan in Noord-Brabant dan in Gelderland; zie Repertorium III. jaarg. bl. 164, en: Een woord over het Empirisme in de veeartsenijkunde in Nederland door F. H. VAN DOMMELEN, bl. 51), en men zal zich, gerugsteund door het gezag dier beide mannen, die nevens anderen der veeartsenijkunde in ons land tot roem verstrekken, over dit onderwerp niet meer tamelijk weifelend, maar vrij zeker en bepaald kunnen uitdrukken.

A. H. J. noemt het in de brochure verhandelde eerst eene prioriteitsquaestie, en later doet ZEd. het voorkomen, alsof ik eene geschiedenis van de inenting bij het rundvee heb willen leveren. Eene geschiedenis van één vel druks! Dat zou wel tot de curiosa behooren. Dat zoude de les van HORATIUS: quidquid praecipies, brevis esto (kort maar zakelijk), wel wat al te overdreven zijn opgevolgd! Voor eene geschiedenis heeft overigens niemand de brochure aangezien, en als zoodanig zal ook niemand haar in gemoede beschouwen; want het zoude eene grove misvatting of eene ongerijmdheid zijn. Bijaldien men de zaak met opzet heeft willen verdraaijen of verwringen, dan zou het illoijaal en in strijd zijn met de gevoelens van achting en humaniteit, die mannen, onder dezelfde banier der wetenschap zich scharende, elkander behooren toe te dragen. Maar hoe zoude er ook aan opzettelijke verdraaijing of verwringing kunnen gedacht worden, daar de recensent zich bevorens gunstig heeft uitgelaten door te erkennen, dat er in de boekjes, in de brochure vermeld, hier en daar, ook voor onzen tijd nuttige wenken voorkomen? In die erkenning lag dan immers opgesloten: *La vérité reçoit l'hommage de la bouche même, qui la blasphème!* Veronderstellen wij dus, dat er misvatting (een lapsus calami) hebbe plaats gehad, en in dit geval ware het niet edelmoedig rancune te nemen; daargelaten nog, dat iedere strijd op het veld der letteren, welke niet met bedaard overleg en met zucht naar waarheid, maar uit hekel- en bedilzucht of hartstogtelijk gevoerd wordt, der wetenschap niet tot voordeel, maar wel den strijdvoerder tot schande strekt, en hem aan de bespotting van het publiek prijs geeft. Op zoodanig een polemiek, d. i. op een onwaardige polemiek is, naar wij meenen dan ook van toepassing, het reeds zoo menigwerf en door zoo velen aangehaalde gezegde: dat der wetenschap meer nadeel door hare vrienden dan door hare vijanden wordt toegebracht (*mieux vaut un*

sage ennemi qu'un imprudent ami), even als het onbetwistbaar zeker is, dat aan de bevordering eener goede zaak niets meer in den weg staat dan blinde ijver of zelfzuchtige bedoelingen van hare voorstanders. De onderzinking leert het dagelijks, maar toch is men daarom op dit punt niet voorzigtiger en wijzer geworden. Wordt de gulden les: *J'ai cru qu'il fallait songer à ma propre réformation, avant que de penser à celle des autres, wel immer evenzeer behartigd en in beoefening gebracht?*

Ten slotte. Het doel mijner wederlegging was aan A. H. J., die mijne brochure niet goed gelezen, of niet goed begrepen heeft, eenige inlichting te geven en hoop dit met souplesse en met noblesse gedaan te hebben, want het voornaamste, waarop men te letten heeft, wanneer men als beoordeelaar of verdediger optreedt, bestaat daarin, dat men zoo min mogelijk iemand kwetse. Verder moet men, om eene zaak goed te kunnen beoordeelen, haar grondig kennen, en om eene zaak naar waarde te schatten of te eerbiedigen, moet men de strekking, den geest er van duidelijk inzien en bevroeden. De Franschen zeggen zeer juist: *Pour exercer la critique, il faut science et conscience*; en BOILEAU heeft teregt aan alle beoordeelaars zijne raadgevende stem doen hooren, in de volgende dichtregelen:

Mais vous qui raffinez sur les écrits des autres,
De quel oeil pensez-vous qu'on regarde les vôtres?
Il n'est rien en ce temps à couvert de vos coups:
Mais savez-vous aussi comme on parle de vous?

Audendum est, ut illustrata veritas pateat,
multique ab errore liberentur.

LACTANTIUS.

In het Algemeen Handelsblad van 15 December A. P., 2de Editie, zegt zeker iemand, die zich bloot met de letter H. teekent, »dat ik door het uitgeven der brochure: Niet België, enzv., in eene leemte heb willen voorzien.” Daar aan ieder helderdenkend lezer, wien én uit de brochure én uit de wederlegging aan A. H. J. het doel van mijn schrijven bekend is, het gezegde van H. reeds van zelf vreemd moet toeklinken, zoo heb ik er slechts op aan te merken, dat deze en soortgelijke uitdrukkingen, bij oppervlakkige lezing, wel iets schijnen te zeggen, doch nader beschouwd, eigenlijk niets beteekenen. In waarheid toch, wien is het gegeven, om zonder met een persoon of met eene zaak van nabij en grondig bekend te zijn, over de meening van iemand te kunnen oordeelen, en over de gedachten van een ander billijke uitspraak te doen? Welke groote vorderingen op den weg des vooruitgangs, in de laatste dagen gemaakt, en welke belangrijke ontdekkingen in alle kunsten en wetenschappen in deze eeuw ook mogen gedaan zijn, zoo ver heeft men het toch nog niet kunnen brengen, van door te dringen tot in de diep verborgene schuilhoeken van het menschelijk hart, of een blik te slaan in die geheimzinnige plaats, waar ideën zich vormen, zich associëren en van waar gevormde denkbeelden uitgaan! Te regt zegt men daarom: gissen doet dikwerf missen. Zulks heeft hier dan ook plaats gehad met H., toen hij, zoo maar op goed geluk af nederschreef, »dat ik in eene leemte heb willen voorzien.” Begrijpt ZEd. dan niet, dat, bijaldien het daadwerkelijk mijne bedoeling ware geweest, om in eene leemte (welke leemte bedoelt H. eigenlijk?) te voorzien, ik dan zoude getracht hebben iets

meer volledig, meer degelijks te leveren, of, indien ik ontwaard had, dat mijne krachten te kort schoten om een deugdelijk werk, bijv. eene geschiedenis der inenting bij het rundvee, te leveren, ik dan liever de pen zoude hebben neêrgelegd; veel liever immers, dan een onafgewerkt stuk leveren of met bepaalden onzin voor den dag komen? In onzen tijd toch, vordert men een van beiden: *Bien ou Rien*; hier valt niet te transigeren. Overigens bestaat er een merkbaar onderscheid tusschen iemand, die zich een regt op een vreemd gebied zoekt aan te matigen, en een ander, die slechts even dat gebied betreedt, aanvankelijk zelfs met het doel om het spoedig weder te verlaten! Geheel iets anders is het ook, eene geschiedenis te willen schrijven, of slechts eene korte bijdrage tot de geschiedenis eener uitvinding te leveren!

H. vermeldt, »dat door een fransch geleerde de longziekte met de runderpest verward is.» Deze verwarring, elders aan den dag gekomen, heeft mij bepaald aanleiding gegeven, om van het onderscheid tusschen die beide ziekten, en wel met aanhaling van anatomisch-pathologische daadzaken, duidelijk te spreken, zoo als recensent kan vinden op verscheidene bladzijden der brochure. Op bl. 12 en 13 onder anderen vindt men daar woordelijk het volgende: »De besmettelijke ziekte bij het vee, die in de 18de eeuw geheerscht heeft en ter be-teugeling van welke men destijds de inenting bewerkstelligde, verschilde, het is waar, van de thans heerschende longziekte. Dit onderscheid blijkt behalve uit »De verhandeling van de tegenwoordige ziekte en sterfte van het rundvee», door vier geneesheeren, in 's Gravenhage 1745 uitgegeven, en uit de uitmuntende beschrijvingen (Over de pestziekte der runderen, De bovilla peste 1713, Colon. Allobr. 1718 gedrukt) van J. M. LANCISIUS en [De besmetting onder de runderbeesten, in het latijn gedrukt te Leipzig 1715] van B. RAMAZZINI, ook nog uit het verslag van het jaar 1755, bl. 29, 50,

35, waar men leest: »Immers dewijl de besmettende ziekte gesteld wordt eene heete ziekte te zijn, in welke het bloed verdikt wordt en die van eene ontsteking volslagene versterving, koud vuur en verrotting voornamelijk in de boekpens vergezeld gaat enzv.»; en verder op bl. 61 en 87: »De lijkopeningen van de beesten, die aan de door inenting verkregene besmettende ziekte gestorven zijn, leeren, dat *de longen, het hart, de lever en milt* gezond waren, doch dat de pens (eerste maag) en boekpens (derde maag) sterk ontstoken en de dunne darmen mede, doch in mindere mate waren aangedaan.» In het geschrift van 1799, bl. 12 en bl. 84, wordt van het onderscheid tusschen de veepest en de zoogenoemde longziekte bepaald gewag gemaakt. Op bl. 14 der brochure treft men nog het volgende aan: »En nu, dat er tusschen de rundveeziekte, die in de vorige eeuw woedde, en tusschen de longziekte, die thans heerscht, onderscheid bestaat, enzv.» Was het nu wel mogelijk om duidelijker te spreken en om beter te doen blijken, dat ik het wezenlijk verschil, dat tusschen de beide ziekten in quaestie bestaat, in het oog heb gehouden, dan door het zoo even aangehaalde? En toch wordt men op dit punt, wie zou het gelooven, van ter zijde aangevallen! Dat H. gelieft te veronderstellen, dat ik door het mededeelen dier ontleedkundige onderzoekingen, welke bewezen, dat de longen bij de runderpest somtijds in het lijden gedeeld hebben (brochure bl. 13 en 14), analogiën heb willen vinden tusschen twee, zoo hemelsbreed verschillende, ziekten, als de runderpest en de longziekte zijn, blijft voor ZEd. rekening; niemand is aansprakelijk voor hetgeen een ander goed vindt te veronderstellen. Ik behoef dus ook hier niet in verklaringen te treden; alleen wil ik recensent in het voorbijgaan er aan herinneren, dat men uit een boek den zin moet halen en niet denzelven er inleggen, *sensus est efferendus, non inferendus.*

Hetgeen H. iets verder schrijft: »Met evenveel regt zou men kunnen zeggen, dat de eer der uitvinding (van de inenting van het rundvee?!!) toekwam aan JENNER» klinkt ontzaggelijk vreemd, bijna even belagchelijk, als hetgeen, niet lang geleden, de zoo even besproken fransche geleerde over de inenting heeft openbaar gemaakt. Hoe kan aan EDUARD JENNER, die, in het jaar 1798, in Engeland de eerste proef nam om koepokken opzettelijk bij menschen in te enten, en zóó de ontdekking der koepokinenting in het leven bragt, de eer toegekend worden van eene ontdekking en van waarnemingen, die, op een geheel ander gebied te huis behoorende, reeds in 1755, alzoo 43 jaar vroeger, dan een JENNER zijne eerste proefnemingen deed, zijn bewerkstelligd geworden? Waarlijk om dit te opperen en te begrijpen, moet men wel bevoegd, wel wetenschappelijk zijn! Van iemand, die beide attributen niet in eene hooge mate bezit, is zulk eene fijn uitgedachte veronderstelling trouwens onmogelijk te verwachten.

»Inentingën, zegt H. wijders, zijn lang genoeg bekend geweest; zij waren dat al (bijv. tegen de pest) (tegen welke pest?) reeds vóór de uitvinding der vaccinatie, maar de eer van JENNER lijdt daardoor evenmin enzv.» Dat de inenting tegen de runderpest reeds in 1755 hier te lande werd bewerkstelligd, bewijst een der werkjes door mij aangehaald; dat de eer van JENNER daardoor evenwel niet lijdt, spreekt van zelf, wanneer men bedenkt, welk een onmetelijk verschil er bestaat tusschen het denkbeeld, om door inenting besmettelijke ziekten bij runderen te voorkomen, en tusschen het vindingrijk denkbeeld van JENNER, om de waarneming, die men in het jaar 1769 in Duitschland maakte, dat namelijk de pokken, die door de pokken aan de uijers der koeijen den menschen werden medegedeeld, deze voor de besmetting der kinderpokken beschutteden, in algemeene toepassing te brengen, zooals wij boven zagen, en wel-

ke inenting dan ook een oneindig voorregt boven de vroegere inenting van de kinderpokken heeft, daar bij de eerste geen levensgevaar bestaat en de mensch door eene onbeduidende, dikwerf nauwelijks merkbare huidaandoening de vreeselijkste ziekte en de afschuwelijkste misvorming ontgaat, en daarbij, wat veel zegt, geen nieuw pokkengift geboren wordt. Ieder ziet het; het onderscheid is hier zoo groot, de vergelijking is zoo gezocht, zoo misplaatst, dat het overbodig zoude zijn, iets meer daarvan te zeggen.

»Die inentingen (volgens de methode van Dr. WILLEMS) gelukten, hier te lande zelfs, eerst volkomen, zegt H., toen eene commissie van deskundigen zich in persoon met zijne handelwijze had bekend gemaakt.» Maar uit het verslag van het verhandelde op het VIII^{ste} Nederlandsche landhuishoudkundig congres blijkt, dat in sommige stallen de uitkomst der inentingen zeer ongunstig was, zoodat men voorbeelden aantreft, waar, na de inenting, slechts bij een enkel rund, en somtijds zelfs bij geen enkel, zich het minste spoor van uitwerking vertoond heeft; zie brochure bl. 6 en 7 en het rapport van Z. E. den Minister van Binnenlandsche zaken van België, bl. 52 van dit werk.

Wat nu het beveiligend vermogen der inenting tegen de longziekte der runderen aangaat, zoo meen ik, dat zulks een problema daarstelt, dat nog alles behalve wiskunstig zeker is opgelost, ja integendeel, dat de quaestie daarover, zooals men zegt, nog hangende is en de illusie, die men zich schept, nog wel zou kunnen verdwijnen. *S'aspetta molto, che non vienne mai*, zeggen de Italianen; d. i. men vleit zich dikwijls met dingen, die nooit gebeuren, en dit spreekwoord, dat dagelijks bevestigd wordt, geve de Hemel, dat in het onderhavig geval ook niet bewaarheid worde. Inmiddels zijn er ervaren veeartsenijkundigen, die voorshands weigeren de voorbehoedende kracht der inenting bij de

longziekte, onvoorwaardelijk als een dogma aan te nemen. Een beroemd Hoogleeraar van een onzer Vaderland-
sche Academiën vereerde mij dezer dagen met het vol-
gende schrijven: »Met u wensch ik, dat hetzij dit, *hetzij eenig ander middel*, beproefd moge bevonden wor-
den tegen de zoo vernielende ziekte der runderen.»
Door dit gezegde geeft Zijn Hooggel. te kennen, dat de
zaak nog niet is uitgemaakt, doch, naar het mij voorkomt,
pleiten de aangehaalde woorden eer tegen, dan voor
de beveiligende kracht der inenting. En is het wonder
dat men op dit punt, zijns ondanks, tegen wil en wensch,
tot twifelen overslaat, wanneer men bedenkt, dat in
Friesland, niettegenstaande de inenting aldaar druk wordt
bewerkstelligd, in het jaar 1856 alleen, 5727 runderen
aan de longziekte zijn gestorven of te dier zake afge-
maakt (1), terwijl in Gelderland, waar men op vele
plaatsen nimmer van inenting bij het rundvee iets ge-
hoord heeft, de ziekte én minder verwoestingen heeft
aangerigt, én spoediger is geweken, onder het nemen
van behoorlijke voorzorgsmaatregelen.

Is het niet een punt van overweging, dat, terwijl
er geen streng toezigt wordt gehouden op het invoeren
en verkoopen van vee (2), en er niet met klem op het

(1) 2075 gestorven en 3652 gedooide runderen, te zamen 5727. Al-
gem. Handelsbl. 10 Januarij 1857.

(2) Behartiging verdient de volgende mededeeling in het Algem.
Handelsbl. van 4 Mei jl. 2de Ed.: Groningen, 1 Mei. Dezer dagen is
door H. H. Gedep. Staten dezer provincie vastgesteld, dat geen vee op
veemarkten en veeverkoopingen zal worden toegelaten, dan voorzien
van een certificaat van den burgemeester of van een lid van den ge-
meenteraad, waaruit blijkt, dat het gedurende de vier laatste maanden
met geen door longziekte besmet vee in aanraking is geweest; deze
resolutie is een gevolg van het toenemen der longziekte in deze pro-
vincie.

In de opr. Haarl. Cour. van 6 Mei jl. leest men hieromtrent het vol-
gende:

Ten einde de meest mogelijke zekerheid te bekomen, dat de aanvoer
van door longziekte besmet rundvee ten publieken verkoop kan worden
geweerd, hebben de Gedep. Staten van Groningen, na ingewonnen ad-

aanwenden van voorbehoedmiddelen wordt aangedrongen, de ziekte onder de runderen op het vaste land op schrikbarende wijze toeneemt, zoo zelfs, dat de commissie der tentoonstelling van vee, voortbrengselen en werktuigen van den landbouw, welke in de maand Augustus van dit jaar te Waterford in Ierland zal plaats hebben, uitdienhoofde besloten heeft daarop geen buitenlandsch vee toe te laten (Staats-Courant); zie Opr. Haarl. Cour. van 4 Mei jl. Wanneer men nu het vorige in aanmerking neemt, en daarbij let op de billijke klagt, die van de provincie Friesland in het bijzonder uitgaat en ons

vies van de Commissie van Landbouw in dat gewest, bij besluit van 30 April eene verordening op het houden van veemarkten en vee-verkoopingen vastgesteld, waarbij o. a. bepaald wordt:

„ Art. 1. Geen rundvee zal op de veemarkten of op veeverkoopingen in deze provincie, voor zoo verre, wat die verkoopingen betreft, vee van elders is aangevoerd, worden toegelaten, dan op vertooning van een certificaat, waarvan een model bij dit besluit is gevoegd, afgegeven door den burgemeester of een lid van den Gemeenteraad, of van een gedelegeerde door het bestuur, alwaar zich het vee bevindt, houdende, met opgave van het geslacht, den ouderdom, de kleur van het haar en de merken van het rund, tevens de verklaring des eigenaars van de plaats of plaatsen, waar hetzelfde zich de vier laatste maanden heeft bevonden, en dat het gedurende gedachten termijn met geen door longziekte besmet of daarvan verdacht vee in aanraking is geweest.

• Art. 2. Bij twijfel, of onzekerheid omtrent de juistheid en deugdelijkheid der verklaring des eigenaars, in Art. 1 bedoeld, kan de afgifte van het certificaat worden uitgesteld, en een nader onderzoek ingesteld. Zoo bij dit onderzoek de vereischte zekerheid niet is verkregen, wordt dit certificaat geweigerd.

Art. 3. De eigenaars, geleiders of oppassers van vee op markten of verkoopingen zijn gehouden, aan allen, die bevoegd zijn om het toezigt op de naleving dezer verordening te houden, hetzij van wege het rijk, de provincie of gemeente aangesteld, op aanvraag het vorenbepaalde certificaat te vertoonen. Bij weigering of nalatigheid in de vertooning van gezegd certificaat, en zoo ook bij gemis daarvan, of wel dat de identiteit van het rund, waarvoor het strekt, niet genoegzaam blijkt, wordt ten aanzien van het vee gehandeld, zoo als bij Art. 10 van het reglement ter voorkoming van het overbrengen en voortplanten der heerschende longziekte onder het rundvee is voorgeschreven.

schier dagelijks in de ooren klinkt: Gij predikt een middel van redding tegen die noodlottige ziekte, welke als een engel des verderfs onder onzen veestapel de grootste verwoestingen aanrigt, en in weerwil, dat het middel vlijtig wordt aangewend, (1) tast de kwaal al meer en meer vernielend om zich heen; wanneer men, zeg ik, dat alles in aanmerking neemt, dan vraag ik of men wel geregtigd is, om met H. zoo cathégorisch weg van beveiligende inenting te spreken? Het waar en echt verstand, zegt een begaafd schrijver (2), behoedzaam en bedaard in deszelfs voortgang, doet geene uitspraak, voordat het de zaak van alle zijden beschouwd, in alle hare gevolgen en verdere betrekkingen nagegaan, in haar algemeen verband met de overige dingen en waarheden overwogen, den schijn van het wezen onderscheiden, en dus een vasten en zekeren grond voor zijn vonnis gelegd hebbe; en kan dus alleen de veilige gids, zoo in het onderzoek der waarheid, als in het bestier des levens zijn. Deze woorden van PERPONCHER, hier in toepassing brengende, zoo zal het, dunkt mij, voorzigtiger gehandeld zijn, vooralsnog zijn oordeel op te schorten en af te wachten, tot meer afdoende uitkomsten, een zekerder maatstaf aan de hand geven, waarnaar men zijne uitspraak zal kunnen rigten. De tijd, om met PERICLES te spreken, is de wijste der raadgevers; die tijd zal dus ook wel de meest bevoegde regter zijn, om het vraagstuk over het al of niet beveiligend vermogen (volstrekt of betrekkelijk) der inenting bij de longziekte te beslissen. *Opinionum (enim) commenta delet dies, naturae judicia confirmat.* — CICERO.

De zoo even met bescheidenheid geuite meening moet evenwel niet zoo worden opgevat, alsof ik daardoor regt-

(1) Zoo vlijtig zelfs, dat men Friesland *κατ'ἐξοχήν* de provincie der inenting zou kunnen noemen.

(2) Aan de lieden der beschaafde wereld door W. E. DE PERPONCHER bl. 164, 165.

streeks aan de inenting zoude willen te kort doen, of over haar den staf breken; integendeel er moet met ijzeren wil, met stalen geduld worden volhard op den ingeslagen weg, met uitsluiting evenwel van het geestverlammende *αὐτὸς ἑψα* (hij, de meester, heeft het gezegd), die slaafsche volgzucht, welke ons niet alleen tot bloote werktuigen maakt, en van geene betere aanwending of juistere toepassing, ook maar in de verte, iets wil hooren: die zelfs niet duldt, dat men bronnen zal raadplegen, die in staat zijn over het onderwerp licht te verspreiden. Gelijktijdig met de inenting behooren ook de andere voorbehoedmiddelen, waarop onder anderen in de brochure bl. 8 en in het werk van den heer F. H. VAN DOMMELN: Maatregelen ter stuiting van de longziekte onder het rundvee, is opmerkzaam gemaakt, met naauwgezetheid te worden aangewend. De vijand, die aan den voornamen tak van onze nationale welvaart zulk een' gevoeligen slag toebrengt, moet met alle ten dienste staande middelen, en met vereende krachten worden bekampt, daar het zeer te betwijfelen valt, of men door de inenting alléén wel de overwinning zal behalen. Dat de voorzaten ook niet alles van de inenting ter bestrijding van de rundveepest, die destijds grasseerde, verwacht hebben, kan men opmaken, uit hetgeen op bl. 7 der brochure is aangehaald en breedvoeriger in hunne geschriften is uiteengezet. Men denke hier aan de pokken. Ofschoon de koepokinenting vrij algemeen (1) als een beveiligend middel tegen die koort-

(1) Ik zeg *vrij algemeen* en niet *algemeen*. In het Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde, 1ste Jaarg. bl. 46 en 47, toch leest men het volgende: In Engeland is er sprake om de wettelijke verpligting tot koepokinenting weer op te heffen. JOHN SIMON, geneeskundig ambtenaar bij het Gezondheidsbestuur wint de adviezen van verschillende mannen van het vak hierover in. In Weenen zijn de Professoren OPFOLZER en SIGMUND, in Praag HAMMERNIK geraadpleegd. Vier vragen zijn gesteld: 1. Of de koepokinenting in de meeste gevallen tegen de kinderpokken voorbehoedt, en althans waarborgt tegen eenen doodelijken afloop der ziekte; 2. of gevaccineerde individus, omdat zij minder blootgesteld zijn aan kinderpokken, vatbaarder zijn voor typhoïde koortsen

sige ziekte wordt erkend en aangewend, zoo verwaarloost men daarom toch niet, bij het heerschen van pokken, de bekende voorbehoedmaatregelen, als daar zijn: afzondering, berooking, zuivering der vertrekken enz. enz.

Daar H. andermaal zinspeelt op de inenting tegen de rundpest, als hadde ik deze ziekte niet duidelijk genoeg van de longziekte onderscheiden, zoo kan op die herhaling het non bis in idem worden toegepast; tegen de verkeerde opvatting en onjuiste voorstelling, die in de recensie doorstraalt, zal ik aanvoeren, wat ik ergens gelezen heb: *Pour nous attaquer avec plus d'avantage, nos ennemis nous font raisonner, non à nôtre manière, mais à la leur Ils travestissent nos dogmes, et altèrent les principaux points de notre créance, et se vantent après cela de nous avoir terrassés Le véritable honneur est d'être juste.*

Eindelijk meent H. ook iets te moeten zeggen over de bronnen die ik heb aangewezen; over die boekjes, waarvan toch door zeker geleerde gezegd is, dat in dezelfde hier en daar, ook voor onzen tijd, nuttige wonden voorkomen. Ik meen hier H. in bedenking te moeten geven, of ZEd. niet beter hadde gedaan, van eenig bewijs te leveren van zijne bekendheid met historische bijzonderheden betrekkelijk het behandelde onderwerp, door in navolging van A. H. J. ook verdienstelijke schrijvers aan te halen en daadzaken bij te brengen, die over de inenting bij het rundvee in het algemeen al meer en meer licht verspreiden, en alzoo der wetenschap tot nut verstrekken zouden. Het is om zaken en niet om woorden te doen; op daadzaken toch berust de Geschiedenis,

en andere zymotische ziekten of voor scrofelen en phthisis, en of zij andere nadeelen ondervinden; 3. of door vaccine-lymphe de kiem voor syphilitische, scrofulenze en andere constitutionele ziekten bij de koepokinenting kan worden overgebracht, en of een goed gevormd arts door misslag in plaats van vaccine-lymphe eenig ander ziekteproduct door de inenting kan overdragen; 4. of bij de noodige voorzorgen de algemeene koepokinenting is aan te bevelen?

de eeuwige getuige der waarheid, en de waarheid is die heilrijke bron, aan welke wij verzadiging kunnen vinden voor onzen dorst naar kennis, redelijken vooruitgang en duurzaam geluk.

Ten slotte meen ik aan H. de opmerking te mogen maken, dat ZEd. ridderlijker hadde gehandeld door zijn naam te vermelden, in plaats van zich achter een initiaal te verbergen. Anoniem schrijven, zegt een bevoegd beoordeelaar, bedekt gewoonlijk niet veel goeds; het verstrekt ten schild aan al hetgeen men in zijn eigen belang vermeent te moeten zeggen, het moge waar of onwaar zijn: men verbergt er achter een galimatias van onnaauwkeurigheden, waarop blindweg voortgeredeneerd wordt. Anoniem schrijven is den man onwaardig, die eene goede zaak vermeent voor te staan; het is de dekmantel voor personaliteiten en dubbelzinnigheden, welke men den moed niet heeft iemand in het aangezicht te zeggen: het blijft dus een masker enzv.

Qui n'entend qu'une cloche, n'entend qu'un son.

Wij hebben gemeend op het schrijven van H., voorkomende in 't Alg. Handelsbl. van 2 Maart jl., 2de Edit., te moeten antwoorden; vooreerst, opdat H. door ons stilzwijgen zich niet dwaasselijk zou verbeelden, onwederlegbaar te zijn, en ten andere om aan eene zekere verplichting én jegens het publiek én jegens onszelven te voldoen. Wij hebben eene brochure geschreven en stellen er prijs op, dat de lezer overtuigd zij, dat wij, door waarheidsliefde gedreven, daarbij zijn te werk ge-

gaan: om hiervan nu het bewijs te leveren, moeten wij de aanmerkingen, die op de gevoelens in de brochure voorkomende, gemaakt zijn, duidelijk kunnen weerleggen, en zullen om hieraan te voldoen, de punten door H. opgesomd, achtereenvolgens behandelen.

Vooreerst merkt H. aan: »Geen Belg heeft ooit of immer aanspraak gemaakt op de uitvinding van de inenting tegen de runderpest.» Die aanmerking is geheel overbodig, want dit beëamt de gansche wereld, wordt in de brochure niet beweerd, en toont, óf dat H. het stuk niet goed gelezen heeft, óf willens en wetens de zaak tracht te verdraaijen.

Ten tweede schrijft H.: »Betreffende de inenting tegen de longziekte is het bewezen, dat aan Dr. WILLEMS, en dus aan België de eer toekomt van het eerst te hebben aangewezen, hoe, waar, en met welke stof zij moet verrigt worden, zal ze gunstige uitkomsten geven. Zie F. C. HEKMEIJER, Repertorium, Tijdschrift voor de Geneesk. 5de Jaarg. bl. 385; vooral lezenswaardig, omdat het artikel insgelijks gerigt is tegen een Geneeskundige, schrijvende over zaken, die hij niet verstond.» Er is in de brochure over de uitvinding der inenting bij het rundvee gesproken, niet over de uitvinding der inenting tegen de longziekte. Het is toch te beklagen, dat H. maar niet begrijpen wil, of niet begrijpen kan, dat er sprake is van het oorspronkelijke denkbeeld, van het idée mère, of hoe zullen wij het anders noemen, om het H. aan het verstand te brengen. Het is toch geene bolvormige driehoeksmeting of sterrekundige berekening, geen Sanscritisch, Chaldeeusch of Grieksch, maar een zeer eenvoudige feit, in duidelijk Hollandsch voorgedragen, hetwelk knapen, die nog op de laagste klasse der volksscholen zijn, wel zouden bevatten; ja! zoo men niet dacht aan de schoone les van FÉNÉLON: Men moet geduld oefenen om meester te worden van zichzelf en van anderen, — dan zoude het hier wel een geval zijn, om zijn

Stoicijsch geduld te verliezen, ziende, dat er over zulk een helder en bevattelijk onderwerp zóó veel moet geschreven worden, om het een' volwassene te doen begrijpen. De beschuldiging die H., in het slot zijner tweede aanmerking, tegen een geneeskundige inbrengt, kunnen wij onopgemerkt laten voorbijgaan; die aanvallen à tergoetoch, vinden van zelfs afkeuring bij alle weldenkenden en de geneeskundige, tegen wien zij gerigt zijn, zal wel zoo verstandig zijn, om er hartelijk om te lachen; het is immers niet onduidelijk waar den criticus hier de schoen eigenlijk wringt!

De derde aanmerking van H. luidt: »Inenting in het algemeen waren sedert eeuwen bij andere volken bekend. Zie CANSTATT, Handb. dl. 2. bl. 86. Nederland wordt daar niet genoemd.» De eerste zinsnede dient zeker om de waarheid te bevestigen van het motto, aan het hoofd der brochure geplaatst: *Ainsi rien de nouveau dans la Nature et dans les Arts.* — *Tout ce qu'on fait, a été fait; — tout ce qu'on dit, a été dit; — tout ce qu'on rêve, a été rêvé.* Wij zeggen H. onzen dank voor zijn gunstig oordeel over het motto, door ons gekozen. De tweede zinsnede der derde aanmerking is even ondoordacht als belagchelijk. »Nederland, zegt onze opponent, wordt daar niet genoemd». Bijgevolg, omdat Nederland niet genoemd wordt bij CANSTATT, komt, volgens de logica van H., aan hetzelfde ook de eer der uitvinding niet toe, en had Nederland dus door ons niet genoemd mogen worden. Welk eene gevolgtrekking ad absurdum! Kan er wel koddiger geredeneerd worden, en moet men hier het: *Risum teneatis Amici*, niet uitroepen! »Nederland wordt daar niet genoemd.» Wat bewijst dat? Wat anders, dan dat CANSTATT door die nalatigheid toont, niets te weten van de geschiedenis der inenting, met betrekking tot ons land? Wat bewijst het anders, dan de billijkheid der klagt door onze beroemdste geleerden zoo menigwerf geuit, dat men

in den vreemde thans zoo weinig werk maakt van onze litteratuur; een gebrek, dat eensdeels voortspruit uit de meening, die de bewoners van volkrijke staten koesteren, dat zij met de lettervruchten van hun land ruimschoots kunnen volstaan, en anderdeels daaruit, dat de naburen niet alleen geen Hollandsch kennen, maar ook zelfs geen Latijn genoeg, om de werken onzer classieken, die nog in die schoone taal der geleerden geschreven worden, te kunnen verstaan. Getuigt het, gij allen, die met mij Frankrijk's Hoo-gescholen bezocht hebt, hoe treurig het met de Latiniteit van vele, ja van de meeste der fransche medici gesteld is! En zoo de Duitschers al meer in die taal ervaren zijn, wat baat hun dat, zoo zij er geen gebruik van maken? Dat Nederland door CANSTATT niet genoemd wordt, is ons overigens tamelijk onverschillig; die miskennis op het gebied der wetenschap, is in onze dagen niets ongewoons, en wij kunnen zulks van een vreemde begrijpen, maar wat wij niet begrijpen, is, dat Nederlanders en vreemdelingen, die op ons klein maar gezegend plekje gronds, hun fortuin gezocht en gevonden hebben, lafaardig en ondankbaar genoeg kunnen zijn, om het goede en nuttige, dat Bato's grond voortbrengt, te miskennen of te verduisteren, en al wat uit den vreemde komt, origineel of copiewerk, hetzij het den toets der ervaring reeds hebbe doorgestaan of niet, uit te bazuinen en te vergoden! Men moet Nederlander zijn en uit de geschiedenis weten, wat onze voorouders gedaan hebben, om Neerland's grootheid te helpen grondvesten, om al het grievende van zulke lafaardigheid en ondankbaarheid te gevoelen.

In de vierde aanmerking zegt H.: »De inenting tegen de runderpest zijn door Engelschen en niet door Nederlanders het eerst verrigt. Begrijp! Dr. B. zegt zelf (zie refutatie aan A. H. J.): Een Engelschman met name *nodson* is misschien de eerste ge-

weest, die de inenting tegen de rundveeziekte ter hand nam, — en dat is geen misschien, maar waarheid; DODSON en LAJARD verrigten (verrigtten?) in 1743 in Engeland de eerste inenting. Zie LAJARD, A discourse on the usefulness of inoculation of the horned cattle etc. Lond. 1757, en: CAMPER, lessen over de veepest Leeuw. 1769." Abuis, Heer H., is uwe aanmerking: »Dr. B. zegt zelf enz.»; ik heb het zelf niet gezegd, maar slechts aangehaald uit het werkje van 1799; de schrijver van dat werkje heeft het gezegd, en tusschen zelf iets te zeggen en iets uit schrijvers aan te halen, bestaat nog al verschil. Maar gesteld, ik had het zelf gezegd, dan nam ik er nog geen woord van terug, want het gezegde bevestigt immers de waarheid van het eene gedeelte der stelling, op het titelblad der brochure voorgedragen, dat namelijk Engeland de eer toekomt van de uitvinding der inenting bij het rundvee. Dit behoeft dan ook geen verder betoog. Geheel anders is het met het andere gedeelte der geopperde stelling, dat namelijk ook Nederland de eer toekomt van de uitvinding der inenting bij het rundvee. Dit schijnt voor H. nog wat duister, en daarom zullen wij trachten hem de zaak wat klaarder voor oogen te stellen. »In Engeland, zegt onze opponent, verrigten (verrigtten) DODSON en LAJARD de eerste inenting. Eerst 12 jaren later, in 1757, verscheen het werk van LAJARD." Goed, het zij zoo; maar Nederlanders waren in het schrijven den Engelschman voor, want in 1755 verscheen hier te lande reeds het werkje, in de brochure vermeld, en alzoo heeft Nederland, twee jaren vroeger dan Engeland, door de drukpers, tot nut van 't algemeen, zijne waarnemingen en proeven bekend gemaakt en tot de algemeene aanwending der inenting bij het rundvee krachtig bijgedragen. Ziedaar reeds eene reden, waarom op den titel der brochure, Nederland naast Engeland vermeld staat, als regtmatig deelende in de eer, want: c'est quelque chose d'inventer, mais c'est bien plus de répandre l'usage.

Tot bevestiging overigens van den billijken roem, die onze voorzaten ten dezen toekomt, wijs ik op het werk van onzen grooten CAMPER, Lessen over de thans zwevende veesterfte, openlijk gehouden in het theatrum anatomicum te Groningen, den 10, 11, 13 en 14 van Sprokelmaand, in den jare 1769; te Leeuwarden, ter drukkerije van H. A. DE CHALMOT, 1769; waar men bl. 96, leest: »Allereerst ga ik, U. L., voorhouden den onsterfelijken naam, die de heeren NOZEMAN, AGGE KOOL EN TAK, beneffens hunne medegenooten, zig verworven hebben door op eigen kosten proeven te doen om door Inenting het vee te beveiligen, in den jare 1755. Zij hadden, ik bekenne, het voorbeeld van den heere DOBSON in Engeland gevolgd: *maar de eerste te zijn, die dit volgden tot nut der Maatschappije*, was reeds een prijzenswaardige verdienste.

Ten vijfde brengt H. in het midden: »Mogelijk merkt een, tot zwakheid toe goedwillige, nu nog aan: Het is waar, de eer der uitvinding komt bepaald toe aan Engeland, mogelijk heeft Nederland de eer van dadelijk daarop te zijn gevolgd.» Maar zelfs dat niet! In 1746 entte men in Frankrijk reeds in tegen de runderpest. Zie COURTIVRON in Mem. de l'Acad. des Sciences van 1748 en 1752; in dat jaar deed men het ook in Brunswijk, zie CAMPER, Lessen over de veepest bl. 96; eerst 9 jaren later entte men voor het eerst in Nederland tegen de ziekte in.

Te droes! het is geene gekheid, wat H. daar voor den dag brengt; die citatiën schijnen nog al wat om het lijf te hebben, zou men al ligt bij oppervlakkige lezing denken. Welnu, om van goede trouw te doen blijken en opponent te toonen, dat wij niet gewoon zijn aanvallen te ontwijken, maar wel dezelve af te weren, hebben wij, ook wat in ons nadeel scheen, wel te verstaan bij den eersten oogopslag en van uit de verte beschouwd, getrouw, zoo als het betaamt (probe comme un hol-

landois, zeggen de franschen), medegedeeld. Wij zouden hier kunnen opperen, of H., die reeds meermalen van onnaauwkeurigheid overtuigd is, en verder zal overtuigd worden, hier ook de jaargetallen door een verkeerden bril gezien, of de zaken, zonder het zelf te weten, uit hun verband gerukt heeft? Men zou kunnen vragen, of men in Nederland niet reeds hier of daar veel vroeger heeft ingeënt, dan in het tijdstip, waarop in 1755 het eerste werkje, door mij in de brochure aangehaald, verscheen, even als zulks in Engeland heeft plaats gehad, waar men eerst 12 jaren na het verrigten der kunstbewerking, er op bedacht was om de zaken wereldkundig te maken? Men zou wijders kunnen vragen, of ook in de vorige eeuw, de Franschen door hun schrijven zich even beagchelijk maakten, als H. hun dit in onzen tijd ten laste legt (Algem. Handelsbl. 15 December 1856, 2de Edit.)? Och neen! Niets van dat alles; wij houden er niet van om met negatieve bewijzen voor den dag te komen, wij zullen opponent liever met de eigene wapenen, waarmede hij tegen ons te velde is getrokken, trachten te bestrijden. H. heeft namelijk vroeger gezegd (Algem. Handelsbl. 15 December A. P., 2de Edit), dat de inenting tegen de longziekte door velen reeds voor Dr. WILLEMS verrigt is, maar dat deze laatste verbeteringen in de kunstbewerking heeft aangebragt en dat hem diensvolgens ook daarvoor eer toekomt; dat zij zoo. Maar indien H. dus oordeelt omtrent tijdgenooten, hoe kan hij dan zoo onbillijk zijn en omtrent de voorouders geheel anders oordeelen? Hebben die waardige mannen, schrijvers van de werkjes van 1755 en 1799, niet naauwkeurig gewezen op alle voor- en nadeelen, afhankelijk van de wijze van inenting, van de stof, van het jaargetijde enz. (zie brochure), en kan men dus niet met het volste regt zeggen, dat, aangezien Nederlanders de inenting tegen de runderpest, in het midden der vorige eeuw, tot dien trap van volmaaktheid hebben opgevoerd, waarvoor zij

vatbaar was, ook aan Nederland ten deele de eer van de uitvinding der inenting bij het rundvee regtmatig toekomt, en dat wel op dezelfde gronden, waarop H. aan Dr. WILLEMS, met betrekking tot de inenting tegen de longziekte, eere toekent. Ziedaar nu de tweede reden, waarom op den titel der brochure, Nederland en Engeland zusterlijk vereenigd voorkomen, en ziedaar tevens aange-toond, met hoeveel regt op dienzelfden titel kon aangekondigd worden, dat de brochure inlichtingen aangaande die kunstbewerking bevatte; inlichtingen, ontleend aan de geschriften van mannen, die allen vertrouwen en onze warme dankbaarheid verdienen, en die niet alleen in hunnen tijd krachtig hebben bijgedragen tot de verspreiding der inenting bij het rundvee, maar die inenting ook door hunne scherpzinnige opmerkingen en ijvervolle pogingen tot eene ware en zekere kunstbewerking hebben verheven. Dat H. inlichtingen, aan zulke geloofwaardige getuigen ontleend, verduisteringen gelieft te noemen, hebben wij, met medelijdend schouderophalen, gelezen; gelukkig echter en vereerend tevens voor het tegenwoordig geslacht is het, dat nog niemand zoo onkiesch als H. over onze voorzaten gedacht en geschreven heeft, maar dat er integendeel mannen gevonden worden, die billijker in hunne oordeelvellingen zijn, en een dieper blik in de zaken werpen. Een meer geleerd en schrander beoordeelaar, wiens uitspraak wat zwaarder weegt dan die van H., en bij den lezer meer vertrouwen verdient, erkent openlijk de verdiensten der voorvaderen en laat aan hunne geschriften welverdienden lof wedervaren, door te schrijven (Nederl. Weekbl. voor Geneesk. 22 Nov. 1856), *dat er in die werkjes, ook voor onzen tijd, hier en daar nuttige wenken voorkomen.* Dat die verdiensten ook door PETRUS CAMPER hoog geschat werden, kan men vinden in zijn boven aangehaald werk, waar men bl. 61 leest: »In den jare 1753 gaven de heeren NOZEMAN, KOOL en TAK hunne proefnemingen uit over de

uitwerkingen van de Inenting der besmettelijke ziekte bij het rundvee, *welke U-Lieder oplettendheid ten uitersten waardig zijn.*” Zullen die inlichtingen, na het zoo even aangehaalde, voortaan nog door H. voor verduisteringen worden gehouden? Wij kunnen dit niet gelooven, en veronderstellen dan ook veel liever, dat H. tot betere inzage der zaak zal komen! Eene andere vraag is het, of de bewering, »dat die inlichtingen eigenlijk verduisteringen zijn,» wel wederlegging waardig is? Tot antwoord hierop, meen ik als uit eenen mond te hooren uitroepen: Neen! nogmaals neen! Die bewering moet ieder regtschapen man met weerzin en walging vervullen. Grofheden passen niemand, die opvoeding genoten heeft; het allerminst passen zij den wetenschappelijk gevormde: *ingenuas didicisse fideliter artes, emollit mores, nec sinit esse feros*; Ovid. Ep. ex Ponto II. 9. 48 sq.

Daar H. ons wijst op COURTIVRON in de Mem. de l'Acad. des Sciences van 1748 en 1752, zoo willen wij, in het kort, mededeelen, wat wij van dien schrijver hebben gevonden in de Histoire de l'Academie Royale des Sciences, voorhanden in de koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage(1). In het bovenaangehaald werk van het jaar 1748, vindt men over de rundveeziekte twee verhandelingen; de eene bl. 145: »Journal sur la naissance, le progrès et le terme de la maladie contagieuse du gros Betail à Issurtille, ville du duché de Bourgogne, avec les observations qui y ont rapport, par M. le Marquis de COURTIVRON,» en de andere bl. 525: »Essai d'experiences sur quelques voies de communication de la maladie contagieuse du gros Betail, par M. le Marquis de COURTIVRON.» In de eerste verhande-

(1) Het is mij aangenaam, hier openlijk mijnen dank te kunnen betuigen aan de WelEd. HH. CAMPBELL, Onder-Bibliothecarius, en HANDEL, Amanuensis dier Bibliotheek, voor de bijzondere welwillendheid, waarmede HunEd. mij behulpzaam zijn geweest in het opsporen van bescheiden, die op de inenting bij het rundvee betrekking hebben.

ling vindt men vooral de beschrijving en de middelen van genezing, terwijl in de tweede over de inenting bij het rundvee gehandeld wordt. In de Histoire van het jaar 1745, bl. 1 vinden wij: »Observations sur la maladie du gros betail, faites à l'occasion d'une ordonnance qui proserivoit les cuirs des Animaux morts de la maladie contagieuse, par M. le Marquis de COURTIVRON; en op bl. 6 lezen wij: »Par une suite de plusieurs observations, il me parait que la manière la plus sure, d'empêcher la maladie de gagner, est de tenir le betail sain séquestré de tout autre; par cette seule précaution des parties entières de certains villages ont été garanties"; van inenting wordt daar niet gesproken.

H. haalt ook aan, de Mem. de l'Acad. des Sciences van 1752. Zoo ik mij niet bedrieg, schijnt hier misvatting plaats te hebben. COURTIVRON heeft in de Histoire de l'Acad. Royale des Sciences van 1752 wel geschreven, maar over optica (een traité d'optique), niet over rundveeziekte. Het heeft hier alle schijn, als of H. de Memoires, door hem aangehaald, zelf niet ingezien, maar slechts uit het meer gemelde werk van CAMPER, op goed vertrouwen af, die aanhaling van de Mem nageschreven heeft. Zie hier den grond voor mijne veronderstelling. Bij CAMPER, in zijn bekend werk, lezen wij: »De waarnemingen van den Marquis de COURTIVRON hebben mij zeer behaagt, en ofschoon zommige wat oppervlakkig zijn, zoo steekt er iets in uit, hetwelk bij anderen weinig te vinden is. Zij worden gevonden in de Mem. de l'Acad. des Sciences, 1745 en 1752." Achter in het werk van CAMPER wordt onder de drukfeilen aangegeven, dat op bl. 59 regel 14, in plaats van 1745, moet gelezen worden 1748; dit schijnt H. te hebben gecopieërd; want hadde hij de Memoires zelf geconfronteerd, dan zoude hij moeten begrepen hebben, dat niet het jaartal 1745, maar wel het jaartal 1752 een drukfeil is bij CAMPER, en dat er dus, in plaats van 1752 moet gelezen worden 1748.

Omtrent hetgeen H. aanhaalt: »in dat jaar deed men het ook in Brunswijk, zie CAMPER, Lessen over de veepest bl. 96”, merk ik aan, dat men in het manuscript van CAMPER, voorhanden op de bibliotheek te Leiden, het volgende aantreft; »in Brunswijk zijn zij [de proeven om door inenting het vee te beveiligen] in den jare 1762 en 1765 nagedaan.” Er schijnt dus tusschen het in druk verschenen werk van CAMPER en zijn handschrift verschil te bestaan.

H. geeft ook voor, dat ik het galachtig longvuur, hetwelk in de vorige eeuw woedde, en ook nu nog hier en daar voorkomt, niet onderscheiden heb van de thans heerschende longziekte. Op het eene terrein in het naauw gebracht of verslagen, zoekt H., nogtans met even ongelukkig gevolg, den strijd op een ander terrein over te brengen, en alzoo door uitvlugten zijne nederlaag te maskeren. Ook dit zullen wij bewijzen. Op bl. 12 der brochure leest gij: De besmettelijke ziekte bij het vee, die in de 18de eeuw geheerscht heeft en ter beteugeling van welke men destijds de inenting bewerkstelligde, verschilde, het is waar, van de thans heerschende longziekte; en op bl. 15, vindt gij: In het geschrift van 1799, bl. 12 en 84, wordt van het onderscheid tusschen de veepest en de zoogenoemde longziekte bepaald gewag gemaakt. — Is hier het woordje *zoogenoemde* niet opzettelijk gebezigd, om die longziekte aan te duiden, welke destijds werd waargenomen, en om het onderscheid tusschen veepest, de zoogenoemde of destijds voorkomende longziekte (galachtig longvuur) en de thans heerschende longziekte bepaald te doen uitkomen. Dat over het verschil, hetwelk tusschen die drie ziekten bestaat, niet in het breede is uitgewijd, en het onderscheid niet met brommende namen is aangegeven, ligt immers in den aard der zaak; de brochure behoort tot het gebied der uitvinding van de inenting bij het rundvee, en niet tot dat der ziektekunde! Hoe kortzigtig dus weder

van H.! Welke onregtvaardige beschuldiging weder! Maar hier blijft het niet bij. Na de refutatie toch, voorkomende in het Algem. Handelsbl. van 2 Febr. jl., 2de Ed., waardoor zoowel als ook door eene aandachtige herlezing der brochure, H. had moeten overtuigd worden, zoo hij ten minste nog voor overtuiging vatbaar is, dat ik runderpest en longziekte zeer duidelijk heb onderscheiden, mogt men verwachten, dat H. zou toonen, genoeg grootheid van ziel te bezitten, om amende honorable te doen; maar neen! het schijnt opponent niet gegeven den koninklijken weg te bewandelen, want in stede daarvan, komt hij waarlijk weder terug op dat afgesloten punt en begint weder van voren af aan te herkaauwen, er zekerlijk niet aan denkende, dat niets ter wereld vervelender is dan dit, en niets ondragelijker dan verveling. Van het eerste zeggen de Franschen: Tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux; het laatste wordt bij hen geschuwd als de pest, en men kan in hun oog, zich geen ongelukkiger toestand voorstellen, dan dien van een' mensch, waarvan men zeggen moet, hetgeen eertijds van den Hertog van Bourgondië, FÉNELON's kweekeling, gezegd werd: Il est né ennuyé, de verveling is hem aangeboren. Wij hebben reeds op het verkeerde van dat herhalen opmerkzaam gemaakt door te wijzen op het non bis in idem, en bezigden met opzet die korte woorden, opdat H. zich dezelve des te beter zoude in het geheugen drukken en ten nutte maken; maar helaas! de lezer ziet het, dit heeft al weder niets gebaat, even min als onze welmeenende raad, in het Handelsbl. van 2 Febr. jl., 2 Ed., aan H. gegeven, van uit een boek den zin te halen en niet denzelfden er in te leggen, vruchten heeft mogen dragen. Ten bewijze hiervan strekke, hetgeen H. aanhaalt uit de brochure bl. 10 en bl. 5 (bedoelt H. ook misschien bl. 6, of verschilt welligt zijn exemplaar van het mijne?). Hoe onbeschaamd is daar de zaak weer uit zijn verband gerukt,

en hoe onregtzinnig voorgedragen! Kan het voortaan nog iemand verwonderen, dat H., na zooveel onheuschheid aan den dag gelegd te hebben, zich niet durft noemen? Maar verdient zoo iemand ook wel geloofd te worden of vertrouwen te genieten, die bij niemand bekend is en er belang bij schijnt te hebben ook niet bekend te worden?

H. meent in zijn opstel nog eene, oogenschijnlijk gewichtige, bedenking tegen de brochure in te brengen, door te zeggen: »en komt hij eindelijk tot de dwaling, dat men even goed aan een ander lichaamsdeel als aan den staart kan inenten, iets, dat tegen de leer en de ondervinding van alle veeartsenijkundigen aandruischt». Om de meening door mij in de brochure bl. 7 geopperd, wel te begripen, moet men de zaak in haar geheel en in haar verband beschouwen. Op bl. 5 van mijn geschrift leest men: daar volgens de thans gevolgd wordende wijze van inenten, tot hiertoe de uitkomsten nog verre van bevredigend zijn, enz.; en op bl. 6 en 7: uit het tweede verslag zelfs blijkt, dat in sommige stallen de uitkomst zeer ongunstig was, zoodat men voorbeelden aantreft, waar na de inenting slechts bij een enkel rund en soms zelfs bij niet een, zich het minste spoor van uitwerking vertoond heeft. Dit is vooreerst al niet heel bevredigend, en, neemt men nu hierbij in aanmerking, dat in Friesland, niettegenstaande aldaar druk wordt ingeënt, de ziekte verbazende vorderingen maakt, terwijl in Gelderland de longziekte, onder naauwkeurige opvolging der reeds aangeprezen voorbehoedmiddelen, is geweken, terwijl op vele plaatsen in laatstgenoemde provincie geene inenting is bewerkstelligd, en vele veehouders niet eens weten, wat men door inenten verstaat; bedenkt men al verder, dat er veeartsenijkundigen gevonden worden, die vroeger warme voorstanders der kunstbewerking waren, doch thans in haar zoo weinig vertrouwen meer stellen, dat zij werkeloos de handen langs het ligchaam laten hangen: dan vraag ik,

of er voor alsnog genoegzame reden bestaat, om aan de inenting op zich zelve, en zoo als zij thans geschiedt, zulk een onbepaald vertrouwen te schenken, als eenigen, schier hartsogtelijk, aan den dag leggen; dan vraag ik verder, of het niet natuurlijk is, dat men, wanneer eene kunstbewerking niet geheel aan de verwachting voldoet, het waagt om, in plaats van als door verlamming geslagen te blijven hangen aan de lippen van zijn onderwijzer en het ellendig stelsel van het »jurare in verba magistri” te willen doordrijven, een stelsel, dat tegen het gezonde verstand aandruischt, dat ten eenenmale het zelfstandig denken en handelen den weg verspert en alle onderzoek den bodem inslaat (1), het waagt, zeg ik, om eene wijziging, eene andere plaats ter inenting, of althans zeker bij de wederinenting (dat is, voor die gevallen waar de inenting volstrekt geene uitwerking gehad heeft), voor te stellen, en dat niet zoo maar eigendunkelijk en zonder nagedachte, maar op zekere gronden, en wel daarop, dat de voorouders ook op andere plaatsen, ofschoon dan tegen eene andere ziekte der runderen, inenteden? Goed, zal men welligt hierop zeggen, maar op bladz. 6 der brochure vindt men, »dat sommige Belgische veeartsen deze kunstbewerking ook op andere plaatsen beproefd en voornamelijk daartoe de kossem genomen hebben; de uitkomsten dezer inentingen blijken echter zoo ongunstig te zijn, dat deze plaats tot het doen der kunstbewerking als ongeschikt moet afgekeurd worden.” (Verslag van het verhandelde op het VIII^{ste} Nederlandsch landhuishoudkundig congres. Alk-

(1) Die Nottwendigkeit, über die in diesen Fragen beregten Punkte sich die bestimmteste Aufklärung zu verschaffen, muss jedem Fachgenossen einleuchten, der, druchdrungen von der Würde der Kunst und des Endzwecks seines Wirkens sich Wohl bewusst, strenge Rechenschaft über sein Handeln zu geben gewohnt ist und sich nicht zum blinden Nachbeter halbwarher oder missverstandener Grundsätze, falscher und verdammlicher Ansichten Anderer erniedrigen will.

maar, bij H. J. VAN VLOTEN). Tot antwoord geef ik hier in overweging, of die Belgische veeartsen wel bekend zijn geweest met de werkjes door mij aangehaald, en of zij zich hebben laten voorlichten door de ondervinding der vorige eeuw, en of de nuttige wenken en raadgevingen naauwkeurig zijn opgevolgd, die toch wel niet zonder bijzonder doel zullen zijn te boek gesteld? Met het oog hierop, schreef ik dan ook in de brochure bl. 7, dat men, de vindingrijke voorzaten navolgende in hunne wijze van inenten, ook de voorzorgmaatregelen behoort in acht te nemen, waarop in de aangehaalde geschriften met nadruk wordt gewezen. Zeker is het, dat geene uitvinding aanvankelijk in alle opzigten aan het doel heeft beantwoord, maar integendeel langzamerhand tot meerdere volmaaktheid is gebracht. Dit zal dus ook wel het geval zijn met de inenting tegen de longziekte, en dit is eene drijfveer om deze kunstbewerking, schoon zij nog geene schitterende uitkomsten heeft opgeleverd, te blijven bewerkstelligen, en te trachten, voorgelicht door de ervaring van vroegeren en lateren tijd, haar meer te verbeteren. Zoo lang nogtans die wenschelijke verbetering niet is aangebracht, en de inenting tegen de longziekte niet volledig in de uitkomsten aan de verwachting beantwoordt, vorderen pligt en geweten om tevens alle bekende voorbehoedmaatregelen aan te wenden, welke reeds opzettelijk zijn opgegeven in de brochure bl. 8 en in het Algem. Handelsbl. van 2 Febr. jl., 2de Ed., en op welke aanwending toen reeds is aangedrongen, doch waarop wij hier andermaal, om het hooge gewigt der zaak, met ernst moeten aandringen. In waarheid, zoude het geen tijd worden, is het niet dringend noodzakelijk, om tot doortastende maatregelen de toevlugt te nemen, wanneer men, behalve de treurige berigten, die ons dagelijks ter oore komen, in het Algem. Handelsbl. van 6 April jl., 2de Ed., leest: Groningen, 4 April. Alhier is thans ook van de regering van het Groot-Her-

togdom Oldenburg het officiële berigt ontvangen, dat, uithoofde van de verschrikkelijke verspreiding der longziekte onder het rundvee in Friesland, alle invoer van vee uit die provincie door Groningen aldaar zal worden belet, en wel met behulp van het direct aan onze provincie aangrenzende Hanover. (De uitvoer van rundvee uit Friesland en Groningen over de Hanoversche grenzen is in het voorjaar zeer aanzienlijk.) (1)

Om den lezer meer van nabij bekend te maken met de beoordeeling van H. over de brochure, en om tevens te bewijzen, dat ik vroeger niet te veel gezegd heb, door aan te voeren, dat H. de zaak uit haar verband gerukt en onregtzinnig voorgedragen heeft, is het noodig te

(1) Groningen 3 Mei. Ten vervolge op onze vorige berigten dienaangaande deelen wij thans mede, dat *nu* van wege Hanover alhier de kennisgeving is ontvangen, dat voortaan, ten einde den invoer der longziekte in dat koninkrijk te voorkomen, *alle* in- en doorvoer van rundvee uit ons land aldaar zal worden geweerd. Algem. Handelsbl. 6 Mei jl.

Blijkens missive van de Koninklijke Hanoversche Landdroskei te Aurich, d. d. 29sten April, is de in- en doorvoer van rundvee uit Nederland in en door de provincie Oost-Friesland tot nadere beschikking geheel verboden, en zulks op straffe van vijftig Thaler, of eene daarmede in evenredigheid staande gevangenzetting. Dien ten gevolge zal ook van wege het bestuur in de provincie Groningen geene vergunning meer worden verleend tot den *in- en doorvoer van rundvee in dat gewest*, hetwelk bestemd is voor de provincie Oost-Friesland, noch voor Oldenburg, waar een verbod van invoer bestaat. Opr. Haarl. Cour. 6 Mei jl.

Blijkens eene mededeeling van den minister-resident van Hanover, d. d. 3 dezer, van den minister van buitenl. zaken, is de invoer van hoornvee uit Nederland, ten gevolge van de onder hetzelfde heerschen- de longziekte, in het Koninkrijk Hanover, verboden. Alg. Hand. 11 Mei jl.

Coevorden, 11 Mei. Ten einde den doorvoer van vee uit Nederland naar Pruissen niet te beletten, heeft de Regering van Hanover den weg over Aschendorf opengesteld. Sedert eenigen tijd lieten zich geene Pruissische veehandelaars op onze markt zien, en waren de prijzen zeer gedrukt; men verwacht nu, dat wegens dezen maatregel op onze jaar- markt van morgen, de prijzen meer geanimeerd zullen zijn. Alg. Hand. 13 Mei jl.

rug te komen op de aanmerkingen door ZEd. over bl. 10 en 6 in het midden gebragt. Op bl. 10 wordt, uit de geneeskundige proeven en aanmerkingen door een genootschap in Edinburg, uitgegeven te Amsterdam bij JAN HARTIG 1741, 4de D. bl. 225 het volgende medege- deeld: »Wij zijn met de beesten onder dezelfde uitwen- dige invloed van lugt en jaargetijden; en dezelfde ziek- tens omtrent, zullen in de lichamen der menschen als in die der beesten gevonden worden, schoon in haar voorkomen eenigzins verschillend; enz.» In de noot daarop wordt gezegd: »Er bestaat», zoo lezen wij 104 jaren later in het Nederlandsch Lancet 1 serie, 7de jaar- gang 1845, te Utrecht bij N. VAN DER MONDE, bl. 527 en 554 »eene groote analogie tusschen de typheuse longziek- te van het hoornvee, (pneumonia pecorum epizootica typhosa) en de longontsteking met voorheerschende nei- ging tot versterf bij den mensch, tegen welke laatste de chlorine en een groot vesicatorium zich het heilzaamst hebben betoond.» Ligt hierin nu opgesloten, dat ik op bl. 10 geheel verkeerd, zoo als H. zich uitdrukt, eene vergelijking van de heerschende longziekte met de typheu- se longaandoening bij den mensch heb aangevoerd? Im- mers niet! Bijaldien H. zich niet kan vereenigen met het denkbeeld, door voornoemd Edinburgsch genootschap geopperd, of, indien hij veronderstelt, dat er geene ana- logie bestaat tusschen de typheuse longziekte van het hoornvee en de longontsteking met voorheerschende nei- ging tot versterf bij den mensch, of eindelijk, zoo hij meent, dat de chlorine en een groot vesicatorium zich tegen de laatste ziekte niet heilzaam hebben betoond; welnu, opponent levere dan eene kritiek op de genees- kundige proeven enz., of trekke te velde tegen den schrijver van het artikel in het Nederlandsch Lancet; wij hebben er vrede mede, maar herinneren hem toch bij voorraad aan den wijzen raad van SALLUSTIUS: Priusquam incipias, consulto. Wanneer H. in zijne

aanmerking zegt: »Hoe onwaar en tevens schadelijk voor de zaak der inenting is ook het gezegde (bl. 5) (bl. 6?): dat de inenting hare voorbehoedende kracht schijnt te verliezen?» dan toont recensent al weder, of den zin vrij slecht begrepen te hebben, of dien zin niet op te vatten in den geest van den schrijver, maar denzelven eigendunkelijk en naar goedvinden uit te leggen. Men oordeele. In de brochure, bl. 6, is de meening geopperd: »of namelijk de inenting op het onderste gedeelte van den staart als minder het vee aantastende, niet juist de reden kan zijn, dat de inenting hare voorbehoedende kracht schijnt te verliezen en bij vele koeijen zonder uitwerking is bewerkstelligd geworden.» Vraagt men nu, welke de beteekenis zij der uitdrukking: »dat de inenting hare voorbehoedende kracht schijnt te verliezen», dan kan daardoor hier immers niet anders verstaan worden, dan dat de inenting, wanneer zich daarna weinig of geene uitwerking vertoond heeft, hare voorbehoedende kracht schijnt te missen, of, zoo als men in den wandel zegt, te verliezen, d. i. niet schijnt te beantwoorden aan het doel, en alzoo geen voorbehoedmiddel meer daarstelt, waarop men veilig vertrouwen kan. Gesteld: men zeide eens, dat de koepokinenting hare voorbehoedende kracht schijnt te verliezen bij die kinderen, bij welke zich na de kunstbewerking geene goed gevormde pokken vertoond hebben, wat zoude men hier door die woorden »hare voorbehoedende kracht schijnt te verliezen» anders bedoelen, dan dat zulk eene koepokinenting hoogstwaarschijnlijk geene voorbehoedende kracht zal uitoefenen, en men er zich dus niet op mag verlaten? Doch genoeg hierover. Waar zou het heen, zoo men steeds, in het dagelijksch leven zoowel, als in de toepassing van goddelijke en menschelijke wetten, aan de doode letter bleef hangen, in plaats van de strekking, den geest van het besprokene of van het beschrevene in het oog te houden en diensvolgens te handelen?

Na hetgeen vooraf is gegaan, kan men, althans eenigzins, begrijpen, hoe H. op het denkbeeld is gekomen van die ongerijmdheden, welke hij wijders voor den dag brengt. Zoo spreekt hij NB. van gecultiveerde stof, van vaccinatie (waar blijft JENNER deze keer?), ja, ik weet niet, van al wat meer! en om de kroon vervolgens op het werk te zetten (*finis coronat opus*), zegt hij: »wij houden een aantal aanmerkingen terug.” Dit laatste is nog een regt argument uit de dagen van olim; zoo redeneerden wij immers toen wij nog ter schole gingen; maar nu wij de kinderjaren ontwassen zijn, moeten de kinderschoenen uitgetrokken, en mag zulke onnoozele taal niet meer voor den dag gebragt worden. Flauwe kost bevat aan kinderen; den man past krachtig voedsel, voor geest en voor ligchaam. »Wij houden, zegt H., een aantal aanmerkingen terug;” (sic?). Zoo hebben wij ook wel eens van den kansel hooren zeggen: »Het is te over bekend”, wanneer de redenaar namelijk geene verdere bewijzen wist aan te voeren. Men denke hier ten overvloede aan het bekende: Die te veel bewijst, bewijst niets.

Eindelijk komt H. tot hatelijkheden. En wat bewijzen deze? Wat anders, dan dat hij zich door drift heeft laten vervocren, en daardoor zeker niemand meer heeft benadeeld dan zich zelve en de zaak, die hij heeft behandeld. Iedere hartstogt toch, maar vooral toorn, is als een tijdelijke waanzin (1) te beschouwen, onder den indruk waarvan men noch goed denken, noch iets helder begrijpen, noch juist en gezond kan oordeelen. Hieraan, en niet aan kwaden wil noch boos opzet (*les humains sont plutôt faibles que méchants*) schrijven wij het toe, dat H. nu eens met onjuiste en verkeerde voorstellingen voor den dag gekomen is, dan weder woorden uit hun verband gerukt en den zin verdraaid heeft; om kort te gaan, dat in het opstel van H. een toon

(1) *Ira furor brevis est.* Horat. 1. 2. 62.

heerscht en een geest doorstraalt, weinig strookende met de waardigheid der wetenschappelijke polemiek, en even verre verwijderd van dien kieschen terughoudenden schroom, die even bang is om te beledigen als om beledigd te worden, als van die zachte humaniteit, die het sieraad van ieder mensch, maar vooral van den meer beschaafden en geleerden stand uitmaakt.

En nu meen ik als geneeskundige de zaak genoegzaam te hebben toegelicht. Zucht tot kwetsing was vreemd aan mijne bedoeling, en daarom betuig ik in ernst mijn leedwezen, zoo mijn toon tusschenbeide dien schijn mogt hebben; maar H. zelf heeft dien toon aangeslagen, en voorgaan doet onwillekeurig volgen. Daar de strijd meer een hatelijk karakter aanneemt, de waarheid daardoor niet gebaat wordt, en H. steeds achter het masker der anonymiteit zich verschuilt, zoo zal ik langs dezen weg (het Algemeen Handelsblad) hem niet meer antwoorden. Wil H. zich evenwel bekend maken, zoo verklaar ik mij bereid om, in het belang der wetenschap en in het voordeel der menschheid, of ZEd. te ontmoeten in een tijdschrift aan de Geneeskunde gewijd, of met ZEd. in vriendschappelijke briefwisseling te treden. Non intratur in veritatem, nisi per caritatem.

Errare et labi possunt omnes in ratiocinatione.

In het Algem. Handelsblad van 13 April jl. komt een bericht voor uit Leeuwarden, 8 April, hetwelk zeer geschikt is om als doorslaand bewijs te worden aangevoerd, tot welke zonderlinge, ja tegenstrijdige gevolgtrekkingen iemand kan vervallen, wanneer hij eenmaal zoover gekomen is, dat hij voor geene overtuiging meer vatbaar is, maar, het koste wat het wil, zijn geliefkoosd denk-

beeld wil doen zegevieren. De lezer oordeele. In bovenstaand berigt wordt medegedeeld: 1°. Dat de besmettelijke longziekte onafgebroken voortgaat hare verwoestingen onder den schoonen veestapel in Friesland aan te rigten; 2°. Dat het getal der bezweken runderen in de eerste drie maanden van dit jaar 3655 bedraagt; 3°. Dat de buitengewone hoogte dezer cijfers vooral in het oog springt bij vergelijking met die van het overigens ook reeds ongunstige jaar 1856, toen, gedurende het eerste kwartaal, in het geheel 1887 gevallen voorkwamen, om niet te spreken van het jaar 1855, waarvan de eerste drie maanden slechts een verlies van 686 runderen aangaven. — Nadat door den schrijver zulk een ongunstig tafereel van de sterfte onder het rundvee is opgehangen, zou men natuurlijk verwachten, dat hij tot het besluit zou komen, dat de inenting tegen de longziekte, ongelukkigerwijze, niet aan die verwachting voldoet, welke velen er aanvankelijk van koesterden. Neen! men heeft zich bedrogen; juist het tegendeel wordt door den berigtgever betoogd, daar hij later schrijft: » dat de uitslag der inenting over het algemeen gunstig te noemen is en in vele gevallen de waarde van het voorbehoedmiddel reeds ten duidelijkste gebleken is. » Wat dunkt u, geachte lezer, van zulk eene gevolgtrekking? Kunt gij u voorstellen, hoe men hier van een' gunstigen uitslag en van voorbehoedende kracht heeft durven gewagen? Het is waar, de schrijver heeft, de zwakte zijner stelling zelf inziende, voorzigtigheidshalve en om de zaak eenigzins goed te maken, de woordjes: » Over het algemeen, » en, » in vele gevallen » in zijn betoog ingelascht, maar zulks neemt niet weg, dat de voorstelling eene zeer zonderlinge tegenspraak blijft daarstellen. Is het niet kluchtig en in staat om de lachspieren in beweging te brengen, om uit den mond van denzelfden persoon te vernemen, dat er een beproefd middel tegen eene ziekte bestaat, maar dat toch, in weerwil der vlijtige

aanwending van dat middel, de ziekte groote verwoestingen aanrigt, grootere zelfs dan toen men het middel nietkende en grootere, dan op plaatsen, waar het niet of slechts zeldzaam is aangewend. Wie denkt hier niet onwillekeurig aan den bekenden ROBERT MACAIRE à LA CLINIQUE, die eene opereer-methode met alle geweld willende voorstaan, zich volgender wijze trachtte te verdedigen: Eh bien, Messieurs! (dit le praticien, arrivé devant le lit de la défunte) vous l'avez vu, cette operation qu'on disait impossible a parfaitement reussi! — Mais Docteur, dit un novice, la malade est morte! — Qu'importe! elle serait bien plus morte sans l'operation. Daargelaten nu de gevolgtrekking sui generis, die in het genoemde berigt voorkomt, zoo deed het ons, in aanmerking genomen, hetgeen wij reeds boven en in het Alg. Handelsbl. van 2 Februarij jl., 2de Ed., bescheiden hebben voorgedragen, genoeg te zien, dat de schrijver toch zelf schijnt overtuigd te zijn, dat niet alles van de inenting alléén te verwachten is, daar hij, na door eene statistieke opgave het nut der dadelijke afmaking (1) te

(1) Tegenover het geldelijk voordeel, dat uit de dadelijke afmaking voortspuit, wordt wel gesteld, dat door genoemd stelsel niet toe te passen, vele runderen worden behouden, die, doordien zij de ziekte hebben doorgestaan, eene grootere waarde erlangen, doch dit voordeel wordt weder geheel geneutraliseerd door de omstandigheid, dat ook de later herstelde runderen, tijdens hunne ziekte, de smetstof verspreiden en daardoor de stallen van menig schoon stuk vee berooven. De ondervinding is ook hier weder de beste leermeesteres. Immers, van het laatst van 1849 tot 1. Jan. 1855, dus over ruim vijf jaren, toen het aangetaste vee van wege de provincie werd afgemaakt, bedroeg het getal der afgemaakte of gestorven runderen 12,089; terwijl van laatst genoemd tijdstip tot 1. April dezes jaars, en alzoo over slechts twee en een vierde jaar, onder de nieuwe orde van zaken, 11,411 en derhalve bijna een gelijk getal runderen aan de longziekte zijn verloren gegaan. t. a. pl. Omtrent de dadelijke afmaking, lezen wij in het Alg. Handelsblad van 10 Januarij jl. het volgende, gedagteekend uit Leeuwarden 7 Jan. Omtrent beide jaren (1856, in hetwelk er 5727 en het jaar 1855, in hetwelk er 2029 runderen aan de longziekte stierven of ter dier zake werden afgemaakt) is het intusschen de vraag, of, wegens het niet meer bestaan van den prikkel, die in de scha-

hebben aangetoond, schrijft: » Op de bovengemelde wij-
 » ze wordt dan ook de zaak door Gedep. Staten begre-
 » pen, die, naar wij vernemen, onlangs de aandacht
 » der burgemeesters op dit punt gevestigd en hen te-
 » vens uitgenoodigd hebben, zich in betrekking te stel-
 » len met de besturen der onderlinge vee verzekering-
 » maatschappijen in hunne gemeenten en te trachten
 » eene meer spoedige en, zoo mogelijk, dadelijke afma-
 » king van het eens aangetaste vee te bevorderen.” —
 Heeft men alzoo de gebiedende noodzakelijkheid inge-
 zien van, te gelijk met de inenting, ook voorbehoedmid-
 delen te moeten aanwenden, of dan wenschen wij, tot
 welzijn van duizenden in den lande, dat men niet zal
 uitstellen, noch zich bepalen tot een' enkelen maatregel,
 maar èn spoedig èn krachtig moge doortasten!

devergoeding was gelegen, wel alle gevallen zijn aangegeven. Eene
 vergelijking van deze cijfers met die, over voorgaande jaren verkre-
 gen, toen het stelsel van dadelijke afmaking van wege het provinciaal
 bestuur werd toegepast, geeft veel stof tot overpeinzing. Wel is waar,
 was de goede uitwerking van dien maatregel in den beginne niet op-
 te merken, daar het getal der afgemaakte runderen in de eerste jaren
 zelfs klom, doch in 1854 begon men reeds de gunstige gevolgen van
 het goed doorgezette stelsel te bespeuren, daar het eindcijfer (overi-
 gens ook reeds in 1853 betrekkelijk veel minder gestegen dan in de
 twee vorige jaren) toen ruim 200 beneden dat van het laatste jaar was,
 terwijl de vermindering, die aanvankelijk in 1855, toen de afschaffing
 der afmaking van wege het provinciaal bestuur reeds had plaats ge-
 grepen, werd waargenomen, volgens bevoegde deskundigen, ook ge-
 rustelijk nog als een voortwerken van de bedoelde gunstige gevolgen
 mag worden beschouwd. De vermindering van het Nationaal vermo-
 gen, die uit den tegenwoordigen stand van zaken voortvloeit, zal men
 kunnen nagaan, vooral wanneer men bedenkt, dat de veehouders thans
 zoo veel honderde runderen laten sterven, die bij de onmiddellijke doo-
 ding nog aanzienlijke sommen zouden hebben opgebracht, doch nu,
 behalve soms wat de huid betreft, geenerlei waarde hebben. Met de
 inenting van het rundvee blijft men intusschen voortgaan.

Est quaedam ita perspicua veritas , ut eam infirmare nulla res possit.

Nihil enim tam temerarium , tamque indignum sapientis gravitate atque constantia esse potest, quam aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit et cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Cic. De Nat. Deor I. 1, 5.

In het tijdschrift de Gids, Maart, bl. 430, komt eene beoordeeling voor van het vlugschrift, door ons uitgegeven. Ik mag niet ontveinzen, dat, bij het lezen dier kritiek, aanstonds het vermoeden bij mij oprees, dat opponent H. en de schrijver van het artikel in de Gids één en dezelfde persoon waren; zoo zeer toch ademt dat artikel en de artikelen, welke in het Algem. Handelsblad van 15 December A°. P°, 2de Ed., en van 2 Maart jl., 2de Ed. voorkomen, een en denzelfden geest. Men zal hier misschien tegenwerpen, dat het vrij natuurlijk is, dat, wanneer twee uit dezelfde bron putten, zij beiden hetzelfde water ophalen. Dit toegegeven, zoo blijft toch altijd de vraag, hoe het mogelijk is, dat 1°. bij den rijkdom der Nederduitsche taal, schier dezelfde woorden door twee verschillende personen, die over ééne zaak schrijven, gebezigd; 2°. dezelfde vreemdsoortige denkbeelden geopperd en 3°. bij beiden dezelfde verkeerde begrippen omtrent de brochure opgekomen zijn. Die vraag leidt tot deze gevolgtrekking, óf wel, dat H. en de schrijver voornoemd één en dezelfde persoon zijn, óf dat beiden in betrekking tot elkander staan, óf dat de Gids bij zijne beoordeeling zich grootendeels tot rigtsnoer heeft voorgesteld en gekozen het artikel van H., voorkomende in het Alg. Handelsbl. van 15 December A°. P°. Uit het voorgaande blijkt, dat wij het stuk van de Gids niet in het bijzonder behoeven te repliceren; maar dat wij zouden kunnen volstaan met te verwijzen

naar de wederlegging, vroeger door ons geleverd, ware het niet, dat wij den schrijver eene beleefdheid verschuldigd zijn, en tevens omtrent twee punten eene korte teregtwijzing noodig is. In de Gids lezen wij: »Zelfs bij eene bepaalde ziekte komt het niet op de eerste inenting in 't algemeen aan, maar op de uitvinding der juiste handelwijze om haar nuttig te doen zijn.» Inderdaad kan men wel eenstemmiger met mij denken? Kan men krachtiger bewijsgrond aanvoeren en duidelijker woorden bezigen, om de waarheid te bevestigen der stelling, door mij op het titelblad en verder in het vlugschrift voorgedragen, dat namelijk niet alleen aan Engeland, maar ook, en vooral aan Nederland de eer der uitvinding van de inenting bij het rundvee toekomt? In de Gids lezen wij verder: »Wij maken de woorden van VAN HEUSDE, waarmede de schrijver besluit, tot de onze: »Meer in het toepassen van het gevondene, dan in het vinden zelve moet onze wijsheid bestaan, enzv.» Kon de recensent wel meer in mijne bedoeling treden, en beter de verdiensten der voorouderen doen uitkomen, dan door juist dat gezegde aan te halen? ZEd. toont immers daardoor te begrijpen, dat de woorden van VAN HEUSDE, door mij aangehaald, niet alleen als raadgeving dienen voor het tegenwoordige, maar ook, hoe zij, toegepast op het verledene, uitmuntend de verdiensten doen uitkomen onzer roemwaardige voorzaten, die te regt begrepen hebben, dat er meer wijsheid in gelegen lag om het gevondene juist en tot nut van velen toe te passen, dan in het vinden zelf, en uit dien hoofde tijd noch geldelijke offers ontzien hebben, ten einde door proefnemingen het nieuwe denkbeeld (om door inenting besmettelijke ziekten bij runderen te voorkomen) aan den toets der ervaring te onderwerpen. Door die beide aanhalingen heeft de schrijver ons zeer verplicht, en ontvang daarvoor onzen warmen dank.

Wat de punten in de Gids aangaat, waaromtrent eene

korte teregtwijzing noodig is, zoo komt vooreerst in aanmerking het gezegde : •en raden hem aan, het verslag van het verhandelde hij het Xde Nederlandsch Landhuishoudkundig Congres, gehouden te 's Hertogenbosch in 1855, ter hand te nemen. Wanneer hij daar op bl. 102 de woorden van dankzegging leest, door den Hoogleeraar WELLENBERGH, in tegenwoordigheid eener talrijke vertegenwoordiging van den landbouwenden stand, aan Dr. WILLEMS toegebracht, en welke deze op de volgende bladzijden door een overzicht van den loop zijner uitvinding doet volgen, dan zal, hopen wij, bij hem eenig leedgevoel ontstaan van op geene betere gronden te hebben getracht in twijfel te doen trekken, dat de eer der beveiligende inenting tegen de longziekte, door Dr. WILLEMS, aan Belgie toekomt." Ik verklaar niet te kunnen begrijpen, waar men in de brochure het beginsel heeft uitgedrukt gevonden, dat ik de verdienste, welke aan Dr. WILLEMS toekomt, en die ZEd. zich op het gebied der inenting tegen de longziekte verworvén heeft, in twijfel heb willen trekken. Men zal toch niet dwaas genoeg zijn, als zoodanig te beschouwen en te doen voorkomen, hetgeen ik aangaande de uitvinding der inenting bij het rundvee in het algemeen en de aanwending dier kunstbewerking bij de veepest in het bijzonder uit de vorige eeuw heb medege-deeld, aangezien het toch vrij duidelijk is, dat ik daarbij vooral van het denkbeeld ben uitgegaan, dat men in onze dagen partij zou kunnen trekken van de ondervinding, die men in vroeger tijd heeft opgedaan. Ik vraag alzoo, hoe het mogelijk is, dat bij iemand leedgevoel kan ontstaan over eene zaak, waaraan hij onschuldig is, althans onschuldig onder die vormen, welke in de Gids worden aangevoerd? Want om ons tot zaken en niet tot personen te bepalen, zoo kan ik het onmogelijk van mij verkrijgen, om voor alsnog met sommigen aan de onfeilbaar voorbehoedende kracht der inenting blindelings te gelooven, en die kunstbewerking zelve als zoo zeker

en volmaakt te beschouwen, (1) dat er aan eenige wijziging of verbetering derzelve, zelfs in de verte niet mag gedacht worden, wanneer ik denk aan hetgeen deswegens reeds vroeger is gezegd en zoo even nog is aangehaald, dat er namelijk in de eerste drie maanden van dit jaar, 3655 beesten in Friesland aan de longziekte zijn gestorven of te dier zake afgemaakt, terwijl er in 1855, alzoo voor de aanmoediging van de Staten van Friesland (2), in 12 maanden slechts 2015 zijn bezweken (3). Ik weet het: »on ne vous pardonne pas de faire autrement que le vulgaire, pas même lorsqu'en faisant autrement vous faites mieux»; maar is dit dan eene voldoende reden om, tegen zijne overtuiging aan, alles maar voor goed en waar te erkennen, wat in het openbaar voorgedragen of door de drukpers medegedeeld wordt? Is dit eene billijke reden om anders te handelen, dan men als eerlijk man meent verplicht te zijn?

(1) Er ontbreekt nog maar aan, dat men in een oogenblik van enthousiasme vergeten heeft, de inenting bij het rundvee met dat bad te Jeruzalem, in het Hebreeuwsch Bethesda (bron van goedheid) genoemd, Joh. V: 2 en volg., te vergelijken, in zoo verre namelijk, dat even als de kranke, die na de beroering van het badwater, het eerst in het bad ging, gezond werd, zoo ook de longziekte, door de inenting alleen, radicaal kan worden uitgeroeid!!!

(2) In de Nieuwe Rotterd. Cour. van **10 Nov. 1855** wordt uit Leeuwarden, onder dagteekening van **7 Nov.**, het volgende medegedeeld. Bij de provinciale Staten van Friesland is heden ingekomen een voorstel van Gedeputeerde Staten, om te worden gemagtigd, even als vroeger, de zaak der inenting van het rundvee, wat namelijk de kalveren boven de drie maanden oud en de hokkelingen betreft, te bevorderen, en wel door de veehouders vergoeding uit de provinciale fondsen te verleenen, wanneer het vee aan de gevolgen der kunstbewerking mogt komen te sterven. Die vergoeding zal zijn drie vierde der getaxeerde waarde naar den gezonden toestand voor verlies van gezonde runderen en van een half der waarde voor verlies van runderen, tot reeds door de longziekte besmette stallen behorende. Het stuk is Commissariaal gemaakt.

(3) In het Alg. Hand. van 16 April jl. wordt het getal opgegeven van 2015, doch in hetzelfde blad van 10 Jan. jl. wordt het cijfer begroot op 2029.

Wij hebben eerbied voor den Hoogleeraar WELLENBERGH, wij dragen aan Dr. WILLEMS achting toe, maar gedachtig aan de spreuk: *amicus HIPPOCRATES, amicus GALENUS*, sed *magis amica veritas*, koesteren wij boven alles eerbied en achting voor de waarheid en erkennen aan het gezond verstand zooveel gezag toe, dat, al zeyde men ons, dat ergens een engel uit den Hemel zaken had verkondigd, en wij bevonden, dat die zaken door de dagelijksche ondervinding gelogenstraft werden of strijdig waren met de Rede (1), wij dezelve niet zouden gelooven, (2) zelfs niet, al moesten wij daardoor aan het verwijt bloot staan van met de groote menigte niet eenstemmig te denken. Maar om tot de zaak weder te keeren, en eens een tegenhanger te leveren van hetgeen zoo straks uit de Gids is aangehaald, zoo nemen wij de vrijheid, aan den schrijver van bewust artikel te vragen, of hij wel weet, wat er in het hart van België zelve, te Brussel, in tegenwoordigheid eener talrijke vertegenwoordiging van de bekwaamste en aanzienlijkste mannen uit België, door een Belgisch Minister zelve is voorgedragen? Woordelijk lezen wij deswegens in de Nieuwe Rotterd. Cour. van 31 Jan. 1855, Editie van dinsdag avond het volgende: In de zitting der Belgische kamer van vertegenwoordigers is dezer dagen door den Minister van Binnenlandsehe zaken medegedeeld, dat het Gouvernement onlangs een rapport ontvangen had van de Commissie, die benoemd was om proeven te nemen met de inenting als middel tot behoeding van het vee tegen de besmettelijke longziekte, en dat dit rapport besloot met deze twee gevolgtrekkingen:

(1) Om door sommigen niet verkeerd begrepen te worden, merken wij hier aan, dat het geheel iets anders is, te spreken van zaken die met de Rede en hare beginselen strijden, en van zaken die de Rede te boven gaan en uit hare beginselen niet kunnen worden afgeleid.

(2) Mag men in zaken van gewigt, de stelling van den genialen LICHTENBERG: „aus blossem Respecte Schlechterdings Nichts zu glauben”, wel uit het oog verliezen?

»1°. Schijnt de inenting in zekere gevallen het vee voor de besmettelijke longziekte beveiligd te hebben, in andere heeft zij de ontwikkeling der longziekte niet kunnen voorkomen. Deze tegenstrijdige uitkomsten, die niet zelden waargenomen zijn, buitenslands zoowel als in België, kunnen de commissie vooralsnog niet overtuigen, dat de inenting een volstrekt of tijdelijk voorbehoedmiddel tegen de longziekte is.

2°. Het vocht uit eene zieke long, aan een rund ingeënt zijnde, onderscheidt zich in zijne achtereenvolgende uitwerkselen door geen enkel eigenaardig karakter van de werking van andere organieke stoffen, wanneer deze op dezelfde wijze in het dierlijke ligchaam gebracht worden.”

Na de mededeeling van het bovenstaande, vervolgt de Minister: »Het Gouvernement is geenzins onverschillig omtrent de ontdekking van den Heer WILLEMS; maar het kan dienaangaande geen besluit nemen alvorens hare uitkomsten door onwraakbare feiten gebleken zijn. Men denke ook niet, dat men in het buitenland veel verder met het onderzoek van dat vraagstuk gevorderd is dan in België; ik heb narigten doen inwinnen omtrent de verklaringen der overheden en collegiën, die in andere Landen van Regeringswege over de ontdekking van onzen landgenoot zijn geraadpleegd en de hoofdinhoud dier verklaringen is mij in de volgende bewoordingen opgegeven: In alle andere landen, alwaar men zich met de inenting heeft bemoeid, is de uitslag der proefnemingen geweest, dat er een grooter aantal feiten, dan dusver waargenomen zijn, noodig is om de wezenlijke waarde van dat middel tot zekerheid te brengen.” —

Bij deze verklaring van den Minister van Binnenlandse Zaken voornoemd, nu nog voegende het steeds toenemend getal der door de longziekte aangetaste runderen, en de meer en meer toenemende sterfgevallen, in weerwil der inenting, zoo is hier de vraag of er nog

termen bestaan om leed te gevoelen in dien zin, waarin de recensent in de Gids zulks bedoelt? (1) Niet zonder bevreemding zal men welligt hier het antwoord vernemen, dat er nog leedgevoel bij ons bestaat, niet evenwel over eenig onrecht Dr. WILLEMS aangedaan, zoo als in de Gids verkeerdelijk is voorgegeven (edele mannen, die mij met hun schrijven vereerd hebben, denken edeler over het doel, dat mij tot dezen letterkundigen arbeid heeft aangezet), maar integendeel daarover, dat er iemand gevonden wordt, die den zin der brochure niet begrepen heeft of deze eene strekking toekent, lijnrecht in strijd met onze meening. Wij gevoelen leed, maar het is daarover, dat er nog enkelen zijn, die, zelfs na de getuigenis van CAMPER en van A. H. J. gelezen te hebben, niet willen erkennen, dat de werken der voorzaten nuttige wenken over de inenting, ook voor onzen tijd bevatten, maar integendeel beweren, dat de raadgevingen van die uitmuntende waarnemers der vorige eeuw niets beduiden, op grond, dat men vroeger met runderpest te doen had en thans de longziekte te bestrijden heeft. Wij gevoelen eindelijk leed, wanneer wij er aan denken, dat, ofschoon zoo vele brave en nijvere landgenooten belangrijke schade lijden door de longziekte, die hunnen veestal geheel of ten deele doet uitsterven, er evenwel niet met meer volharding en moed is aangedrongen op de noodzakelijkheid, om gelijktijdig met de inenting, afdoende voorbehoedmaatregelen aan te wenden, en er niet van meerdere

(1). Wij zouden wel eens willen weten, of de Minister voornoemd ook leed heeft gevoeld, toen Z. Exc., korten tijd na het uitbrengen van gemeld rapport, de woorden van dankzegging, uitgesproken op het Xde Nederlandsch Landhuishoudkundig Congres, gehouden te 's Hertogenbosch in 1855, heeft gelezen! Zoo ja, dan zoude dit een spoorslag voor ons kunnen zijn, om in den zin van den recensent insgelijks leed te gevoelen, en op ZEd. verlangen ons tot droefgeestigheid te stemmen, hoe strijdig overigens die toestand is met de erkende regelen eener goede gezondheidsleer.

zijden eene krachtige stem is opgegaan tegen die mannen, welke, *coûte qui coûte*, hun stelsel willen doordrijven, dat namelijk door de inenting alléén aan de ziekte paal en perk moet gesteld worden (1) en de overige voorbehoedmiddelen, zij mogen dan, wat hunne goede uitwerking in het algemeen aanbelangt, het zegel der goedkeuring van duizende bevoegde regters wegdragen, niet in toepassing behoeven gebragt te worden.

Ziedaar in het kort eenige redenen opgesomd, die vrij wat meer in staat zijn om eenig leedgevoel te doen ontstaan, dan de reden, die in de Gids wordt voorgewend; wij hopen dan ook, dat bij nadenken, de schrijver van het artikel voortaan anders over de zaak zal denken, en vertrouwen, dat hij het zal betreuren, eene beschuldiging te hebben in het midden gebragt, die allen redelijken grond mist, en daarom den beschuldiger meer dan den beschuldigde stof tot overweging geeft.

Het tweede punt, waarover een woord moet gezegd worden is de uitdrukking in genoemd maandschrift voorkomende: » Het Suum Cuique past vooral den Nederlander, die niets behoeft te wenschen, dan dat men elkeen laat, wat hem toekomt, en dan voor zich ruim genoeg met uitvindingen bedeed is. » Het zou er wel aardig uitzien met het regt, hetwelk de Nederlander op vele uitvindingen billijk toekomt, zoo hij het slechts bij wenschen liet berusten, in plaats van, nu en dan, ter verdediging en handhaving der waarheid openlijk op te treden. Begrijp eens, dat niet slechts *CANSTATT*, sprekende over de inenting in het algemeen, volgens de naïve opmerking van H. in het *Algem. Handelsbl.* van 2 Maart jl., 2de Ed., Nederland niet eens noemt, maar

(1) Hoe zal het dan gaan na den 16den April? In de opr. *Haarl. Cour.* van 15 April jl. leest men namelijk het volgende, overgenomen uit de *Leeuw. Cour.*: Met 16 April is echter volgens de bestaande bepalingen, het tijdstip daar, dat voor rekening en op kosten der provincie niet meer kan worden ingeënt. Eerst met 1 September kan daarmede weder op die wijze een aanvang gemaakt worden.

dat zelfs in ons land, diezelfde H. vroeger getoond heeft, geene kennis te dragen van de groote verdiensten, die onze voorzaten zich op het gebied der inenting verworven hebben, en veel minder nog te weten, dat Nederland aanspraak kan maken op de eer der uitvinding van de inenting bij het rundvee, niettegenstaande er de duidelijkste bewijsstukken van voorhanden zijn en het feit zelfs geen twijfel overlaat. Waar zou het heen met onze regten, zoo wij ons maar bepaalden tot vrome wenschen, ontwarende, dat men niet alleen in het buitenland, grootendeels om redenen vroeger reeds vermeld, vergeet om het suum cuique ten onzen opzigte eerlijk in toepassing te brengen, maar dat zelfs eenige landgenooten, bezield door verkeerde edelmoedigheid of misplaatste grootmoedigheid, of hoe men het dan ook noemen moet, immer den mond vol hebben van het goede en uitstekende, dat men in den vreemde aantrest en, zoo als men zegt, wegloopen met vreemdelingen, terwijl zij of wel zeer gering tellen, hetgeen van Nederland uitgaat, of wel de erkende verdiensten van Nederlanders met stilzwijgen voorbijgaan (1). Heeft het ons nu bevreemd te lezen in de Gids, » dat de Nederlander niets behoeft te wenschen, dan dat men elkeen laat wat hem toekomt,» zonderlinger

(1) De Grieken hadden hunne nationaliteit grootendeels te danken aan de overleveringen in de gezangen van HOMERUS bewaard. Bij de Atheners werden uit de schatkist heerlijke praalgraven opgerigt ter eere van hen, die voor het vaderland gevallen waren, en duurzamer nog dan het marmer waren de lofredenen, te hunner eere uitgesproken. Onze vadersen, die vroom als zij waren, wel het nietige van aardsche onsterfelijkheid kenden, stichtten toch graftomben, ter eere van uitmuntende mannen, in plaatsen aan zielverheffende, Gode toebehoorende gedachten gewijd. Tot kort geleden, misschien zelfs nog, werden in sommige gedeelten van Zwitserland, jaarlijks, bij plegtige godsdienstige feesten, de namen opgelezen van de helden, in den vrijheidskamp gesneeveld. En wij, wij zouden voortaan onzen grooten mannen de onsterfelijkheid benemen, zoo veel menschen althans die benemen kunnen! Nieuwe wijze, voorwaar, om dankbaar de vereerende betrekking op zulke vadersen te toonen door hen te doen vergeten!

Woorden van Mr. HUGO BEIJERMAN.

nog klonken ons de volgende woorden in de ooren: »en dan voor zich ruim genoeg met uitvindingen bedceld is.» Alzoo kunnen wij dan, wat uitvindingen aangaat, op gezag van den recensent, voortaan maar rusten op de lauweren, die onze voorouders hebben ingeooft, en mogen wij ons zorgeloos overgeven aan het: *delizioso far niente*, het zoo liefelijk niets doen der Italianen, ons verlustigende met het streelend denkbeeld, dat wij ruim genoeg met uitvindingen bedeed zijn. Wij hebben gemeend hier geene aanmerkingen te moeten maken, maar mogen de verklaring ook niet terughouden, dat wij deze en andere redeneringen in een geacht tijdschrift als de *Gids* niet zouden gezocht hebben, en ofschoon het artikel hoogst waarschijnlijk wel niet van de redactie is uitgegaan, meenden wij toch te mogen veronderstellen, dat men opstellen van dusdanig gehalte als de bewuste recensie niet had moeten opnemen!

Zoo gelooven wij dan de taak, die wij ons voorgesteld hebben, volbragt en dus de Brochure genoegzaam toegelicht en verdedigd te hebben. Wij hopen, dat zaakkundige en invloedrijke mannen onze beschouwingen niet geheel zullen verwerpen, maar dezelve met die mate van welwillendheid gelieven te beoordeelen, dat zij het gebrekkige, hetwelk er in bevat is, willen verschoonen en het goede, dat er misschien in mogt voorkomen, eene nadere overweging en verder onderzoek mogen waardig keuren. Wij verzoeken verder deskundigen, ons hunne aanmerkingen op eene vriendschappelijke wijze te willen mededeelen, om zoodoende in de gelegenheid gesteld te worden om de misvattingen te kunnen verbeteren of dwalingen, naar het voorbeeld van den onvergelykelijken HALLER, die zulks meer dan eens gedaan heeft, te herroepen. Wat overigens onbevoegden of ongenoemden mogen zeggen of schrijven, daaraan kunnen wij ons niet storen, en wij zullen ons daardoor ook voor het vervolg niet laten afschrikken; want

Die alle menschen wil behagen en in al,
Magh heden wel beginnen,
Maar quaet is 't te versinnen,
Wanneer hij einden sal.

CONSTANTIJN HUIJGENS.

Et dummodo vera et saluti hominum utilia proferamus, parum interest, quid alii de nobis sinistre, uit consueverunt, obmurmurent, etc.

Georg. Bagliv. Op. omn. Ed. non. pag. 647.

